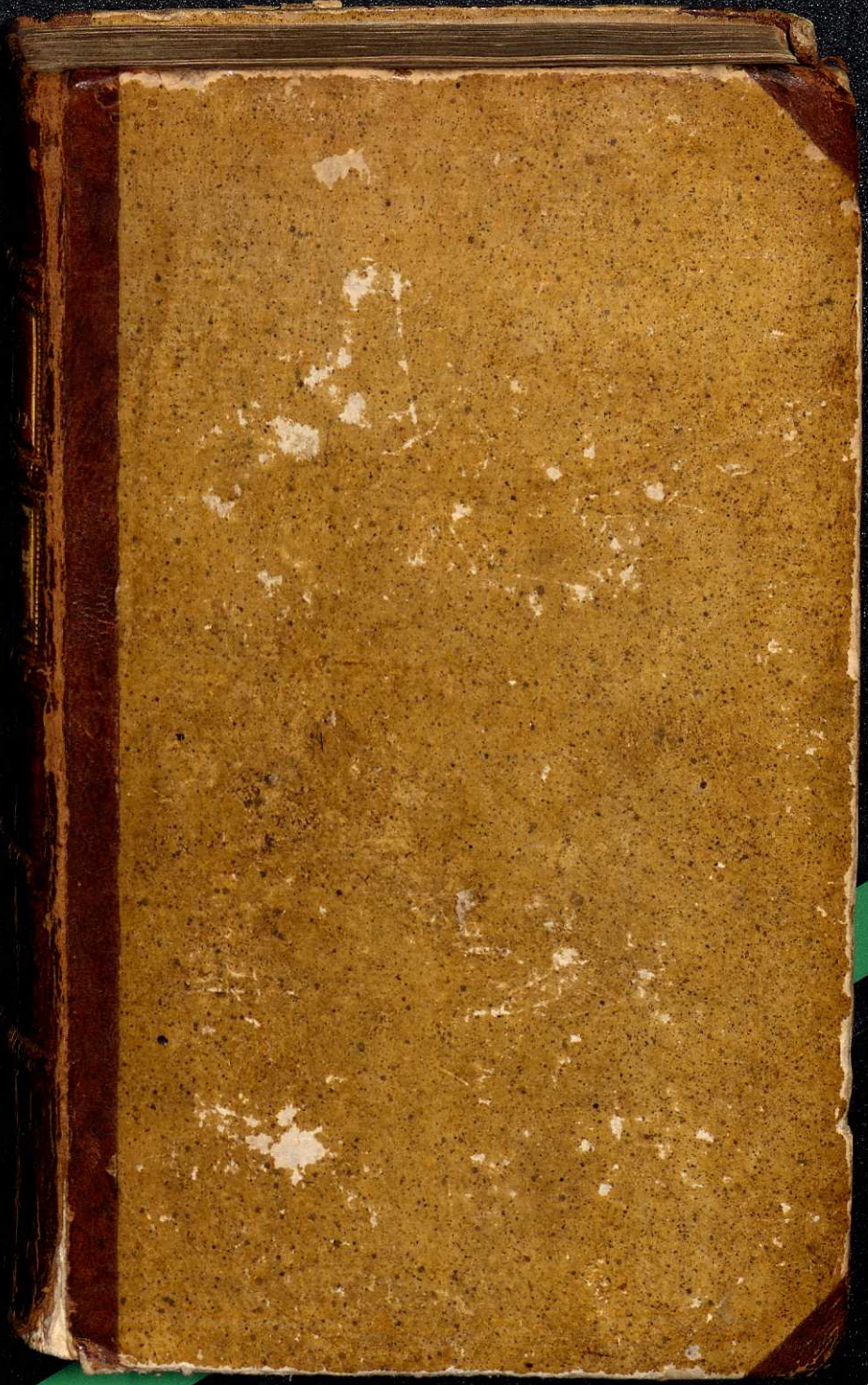

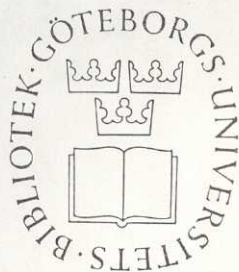

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Centralbiblioteket

Tidskr.

Sv.

Ex A

N:o 32.

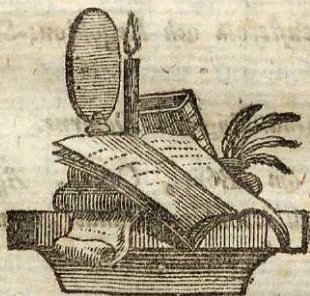
LÄSNING

I

BLANDADE ÄMNEN.

... from sounds to things ...
POPE.

STOCKHOLM,

TRYCKT HOS HENRIK A. NORDSTRÖM,

I 7 9 9.

INNEHÅLL:

sid.

1. *Anmärkningar vid den gamla Folks-
Maximen: "Det är bättre att
tro för mycket än för litet."* - 1.
2. *Turgots Intendents - förvaltning af
Provinsen Limoges.* - 27.
3. *Om Tjenstefolk och Legohjons-Stad-
gan.* - 51.
4. *Om Hushållningen i Dalarne.* - 73.
5. *Något om Börs, Cours, Agio,
Riksgdldscontors-Handel, m. m.* - 109.

STOCKHOLM.

TRYCKT HOS HENRIK A. NORSTÉN

1787

---

*Anmärkingar vid den gamla Folks-
Maximen: "Det är bättre at tro
"för mycket än för litet."*

Bland de millioner menniskor, som säga sig äga Religion, eller, hvilket efter deras tanke är det samma, hafva antagit vissa satser, påyrkade som vigtiga Tros-artiklar och redan i deras späda ålder intryckte i deras sinnen, torde väl minsta delen hafva gjort sig någon reda för sin tro, eller efterfrågat de grunder, på hvilka den hvilar. Man har så lärt i barn-
domen; man hör det så predikas alla söndagar; det kallas Guds ord och skall stå så i Bibelen; Far, Farfar och Farfars Far trodde så — se der Allmänhetens grunder för sin Religion. Må hända gifves det här och där en Man med et rent hjerta, som i känslan af dess ädlare behof äger en tillräckelig grund för sin öfvertygelse, och i öskuld och enfald vandrar sin väg med en lugn, förtröftansfull blick up til Himmelen: och jag skall medgifva det, det vore önskeligt om alltid den skriftlärd, beläste Theologen, som med hundrade argumenter kan bevisa sin Lärans sanning, egde denne Mannens enfaldiga, men rena och säkra practiska Tro;

jag fruktar blott, att denne Redlige icke står att träffas i alla Kyrkor, icke bland alle Ifrare, icke öfverallt i den stora hop, som knäböjer vid Religionens Altare. Huru som hälst, och hvilka undantag ock må gifvas, torde dock den beskyllningen drabba ett nog stort antal, att de tro, utan at tro, utan att äga eller ens fråga efter någon grund dertill. — Det är lyckligt, säger den politicierande Theologen, att mängden ej bryr sig om denna underfökning; det är bäst, att den tar allt för gifvet, allt, hvad vi läre, för Guds ord; började den okunniga hopen att fråga efter grunder, så förfölle den snart i tvekan, från tvekan till otro, från otro till tygellöshet. Man skulle då snart få se hela Landet förvandlat i en stor Jacobiner-klubb, som skulle spruta gift och lågor öfver — hela Verlden. (Ja, man kunde väl tillägga något ännu värre: då sinde Lärarena lof att sjelfve föka grunder för sin Tro, med tydlighet och bevisningskraft framlägga dem för sine Åhörare, tala ej blott till deras öra, utan till deras förstånd och hjerta, vara färdige att rent besvara alla möjliga frågor, sprida ljus och sanning bland sine olärde Bröder, och med dagelig vakksamhet, uplyst nit och outtröttelig omtanke sköta jorden:

en sak, som, om den icke gjorde Ämbetet mindre indrägtigt, dock mångdubblade mödan, och fordrade en Man med kunskaper och hjerta, lika väl som någon annan beställning i samhället). Nej, klokare bör man vara. Den gamla, goda, enfaldiga bond-tron är den bästa. Soldaten skall ej räsonnera, han skall blott marchera (Se Dagligt Allehanda); folket skall ej fråga: Är det Sannt? Är det Rätt och Godt? Det skall Trö. —

*Hvad mer, om villan dem bedrager,
Blott hon vår lefnad lycklig gör? —*

Nå väl då! Statskunnige och Skriftlärde! Det hör Er till att styra Verlden. Lät Stats-machinen ha sin gång. Ingen kan önska högre, än jag, att den må gå orubbad. — Men, likväl — en fråga, Mine Herrar! och en fråga, viktig just för Stats-machinens orubbade gång. Då Människo-lägtets historia intygar, att det, oäktad all använd möda af Phariseer och Machiavellister, varit en omöjlighet, att hålla menniskorna kvar vid deras första råhet; då Skaparen nedlagt i vår själ en drift att sträfva till allt högre odling och förtullkomnande, och denna drift är verksam och kraftig, som sjelfva det Allmagts-ordet: *Varde ljus!* — då förd af denna drift, Menniskan snart eller sent måste

fråga: hvarföre skall jag tänka, hvarföre göra så, och ej annorlunda? — Då, med et ord, svärdet ej hinner till tankens foster, och detta foster växer, frodas, mognar, i trots af alla hinder, och all brist på tjenlig näring, och allt hot; huru vill Ni då göra, när denne raske ynglingen, hvars framsteg ej kunna alldeles controleras af Eder, börjar framställa sit befvärliga: *hvarföre?* Och går så långt i glömska af sin Tros-plikt, och sin skyldiga undergifvenhet för Eder auctoritet, att han äfven dristar sträcka denna fråga till de ämnen, i hvilka I fordren den der blinda Tron? — I kunnen väl krossa honom; men ser Ni, det hjälper icke saken: hvarje stoft-partikel efter honom ropar med en röst, lik hämdens, ännu detta obehageliga: *hvarföre?* och det i mångdubblade repriser; ty det beställsamma echo uprepar det, flyger omkring dermed öfver Verlden, och lemnar Er ingen ro. Nog måste Ni äga något säkrare och mindre förtvifladt medel mot den frågvise forskaren? — ”O ja! det ges en maxime, yrkad och följd i alla tider, säker och pålitlig som sjelfva sanningen, djupt hämtad ur mennisko-hjertat; det är denna: *Det dr bättre att tro för mycket, än för litet, då det förra, i fall af misstag, icke ska.*

skadar, och om det är riktigt, främjar sjä-
 lens eviga salighet; men det sednare möj-
 ligtvis kan föra i en evig olycka. Det är
 med denna maxime vi vilje . . ." Så var
 det då Ni, som ur skräck-systemet fram-
 drogen denna satts och flog den väckta
 tanken med blindhet? Det har lyckats Er
 öfver all förmodan. — Men hvar och
 en grundfats har sin tid — och jag vet
 icke, om jag bedrager mig; jag tycker
 just att det ej vore i otid, att det lista
 året af 18:de seklet samla ihop några tan-
 kar, af Philosopher och Theologer redan
 längesen yttrade, till en liten granskning
 af denna maxime. — I lägen väl, att
 det är farligt och äfven kärlekslöft, eme-
 dan det kan kasta mången god Christen i
 tvifvelsmål och otro. Men då denna fruck-
 tan röjer å eder egenfida en mindre säker
 öfvertygelse: då den så kallade *säkerhets-*
eller rättare, skräck-maximen icke står i Bi-
 belen, icke eller i våra Symboliska böc-
 ker, icke eller i Upsala-Mötets beslut, icke
 eller är påyrkad i våra grund-lagar, och änte-
 ligen, icke eller står i något naturligt sam-
 manhang med vårt eget Lands eller andra
 Staters väl, äger jag, i kraft af de nådiga
 Författningar, som utstaka gränser för
 Tryckfriheten, rättighet att offentligen
 skriva i detta ämne; helst jag tycker mig

se, att denna maxime hvarken grundar någon verkelig öfvertygelse, eller af det funda människoförståndet kan erkännas för sann; att den hämmar människosinnet bemödanden; är rakt stridande mot Religionens Natur och grundsatser, men deremot kan tjena till stöd för hvarje falsk Religion, hvarje superstitiös galenskap — och framför allt för den vällygnade Hierarchien: allt saker, som torde förtjena den tänkande Allmänhetens upmärksamhet, och af sjelfve Religions-läraren torde kunna vidröras, — hvad säger jag? onekeligen *böra* vidröras, och det i stöd af den kärleks-plikt, hvartill en hvar är förbunden mot sine Bröder. På dessa grunder dristar jag framställa följande anmärkningar. Man döme dem utan våld, och utan skoningslöshet. Sanningen är allena helig. *Man pröfve allt och behålle det godt dr.* —

”Tro hvad jag, i Guds Namn, dig förkunnar. Om det är sant, så främjar denna Tro ditt väl; i annat fall skadar den dig icke; men faran af tvifvelsmålet och otron är stor; det gäller din själs eviga salighet.” — Så har ofta den obetänksamme och, må hända, välmenande Ifraren ropat. Men hvad har han uträttat? Har han verkat öfvertygelse? Har han grundlagt en verkelig Tro? Nej, men han har

har väckt en stum, förtviflad känsla i människohjertat; han har våldfört det menkliga förståndets frihet; han har gjort all förnuftig öfvertygelse omöjelig. — Om för att antaga en sats för sann, det onkeligen fordras, att jag först dermed skall kunna förbinda en tänkelig mening, emedan det vore orimligt att säga sig tro något, vid hvilket man icke ens fäst ett begrepp: om vidare detta begrepp åtminstone bör vara så klart och redigt, att min tanke, och således äfven min öfvertygelse, ej famlar i ett mörker, som undan gömmer tingens skiljemärken och förhållanden, och lemnar mig i ovifshet om det var en tom skugga eller en verkelig kropp, som skymtade för mitt öga: om ytterligare de begrepp, jag måste kunna göra mig i förevarande mål, böra vara i en åtminstone skenbar öfverensstämmelse med sig sjelfve, med mina öfriga begrepp, och tankens lagar i allmänhet, att jag icke må antaga möjliga motsägelser: om ändteligen i frågan om vissa Religions-satser, hvilka sägas öfverstå det menkliga förnuftets fattningskrets, jämte dessa fordringars högsta möjliga upfyllande, jag ännu klart och tydligt måste kunna inse, att motsatsen deraf aldrig skulle kunna ledas i bevis, (emedan det vore stridande mot sjelf-

va naturen af det förstånd, som skulle bevisa den), och jag dertill med bör kunna bedömma deras moraliska värde, deras praktiska nödvändighet i afseende på min lanna bestämmelle: om, utom dessa fordringar, min tro skulle likna hafsvågen, som kastas hit och dit af vinden, och möjligtvis kunde vara vantro och superstition, förvända mina begrep om Rätt och Orätt, ingifva mig galna och låga föreställningar om det Högsta Väsendet, och sätta Dets dyrkan i omoraliska eller ligkiltiga handlingar, i Broder-mord eller gycklande ceremonier; torde den fråga vara lätt at besvara, om den prisade Sakerhets maximen kan grunda någon verkelig öfvertygelse. Den tillfridsställer icke en enda af dessa fordringar, den framställer icke en enda grund för förståndet, den förräder fast mer brist på alla grunder, och förutsätter til och med möjligheten af en antagen villfarelse. Vore det då icke en motfäggelse at påstå, at denna maxime kunde grundlägga den säkra öfvertygelsen, den grundfasta tro, på hvilken man skall vara färdig at lefva och dö? Är det ej, att bygga sitt hus på den lösa sanden, och blottställa sig för den faran, at vid stormarnas och flodens anfall, begrafvas under dets ruiner? —

Sanningens bifall förutsätter en aldeles *fri* och *oväldig* underfökning; det kan icke framtvingas af fruktan, eller af löften framlockas. Skrämmas eller lockas kan jag att efterstafva vissa sätter, det vill säga, härma ljudet af vissa läten; men att förmå mig, att tro, att antaga dem med ett otvifvelaktigt bifall — nej, dertill vore allt hot och allt lockande för vanmäktigt; det vore att genom hopp eller fruktan i ett ögonblick ingifva mig kunskaper, dem jag aldrig lärt, aldrig sökt och aldrig ägde; det vore att komma mig att se hvad jag likväl icke ser, känna hvad jag verkligen icke känner, och äga hvad jag icke äger. Om det är någon skillnad på drömmar och verklighet, på dårens inbillningar och det fundera förståndets öfvertygeller; så erkännom, att den Tro, som bygges på en maxime, hvars behof röjer total brist på erkända grunder för Sanningen, är svaghetens Otro. — Nej, Tro och Öfvertygelse kunna blott vinnas genom en *oväldig* underfökning. Frågan, om en sak är sann, äger ej, vid en förnuftig underfökning, den minsta gemenskap med frågan, om det är nyttigt eller skadligt, att tro den. Der egenkärleken, principen för all fråga om skada eller gagn, blandar sig i underfökningen, och

vrider vårt omdöme, der blir sjelfva Sanningen en fördom, der kan sjelfva villfarelsen komma att gälla lika med Sanningen — hvad säger jag? huru ofta gällde den der icke mer? Jag skall medgifva det: Religionen, sjelfva Förnuftets Religion innehåller Sanningar, som ej kunna fattas och bevisas af den forskande tanken, och hvilkas erkännande beror på rättskäfenheten i vår vilja och en moralisk consequence i vårt tänkesätt. Men om man förstår hvad detta vill säga; om man inser, att styrkan af denna Förnufts-tro, långt ifrån att vara lånad af den egna kärlekens ensidiga eller ensamt gällande fordringar, beror på en alldeles oegenlyttig princip, hvilken ej blott innefattar råd och anvisningar för vår egenkärlek, utan ock föreskriver den heliga lagar och ovilkorligt befallande bud — eller om man blott är nog consequent at finna, det vid frågan om Religionens första Sanningar, den då ej ännu antagna dogmen om de eviga straffen, icke kan äga någon inflytelse; skall man villerligen icke häraf formera något inkast mot den annärknin-gen, att frågan om Nyttä och Skada ej får inblanda sig i frågan om Sanningen. Den gäller — den gäller i de obetydligaste ämnen, i sjelfva de saker, hvilkas

kän-

känneedom lånar sitt värde af våra sinliga behof; den måste således äfven gälla i afseende på de högre och viktigare Sanningar, vid hvilka de sinliga behofven rätteligen ej förr, än sist, böra komma i fråga. Af denna art äro visserligen Religionens läror. Jag vet, att man i allmänhet blott afmäter deras värde efter deras förhållande til vår lyckfahghet; ty jag vet att det läres, att man i GUD ej skall älska något annat, än ett *medel för vårt vdl*, att man ännu i dag vill finna denna så litet Guddomliga föreskrift i den Religion, som likväl fordrar att vi skola älska Gud *öfverallt* (öfverallt och dock blott som ett medel för *våra* behof!), och att man derföre, utan att ens känna en aning af Religionens förnedring, kallar den en *Lyckfahghets-lära*. Men — tag bort Moraliteten, var consequent, bilda den efter vår Egenkärlek, och underlåt att genom moraliska idéer completera, eller derefter modifiera Sällhets-begreppet; och jag frågar, om Lyckfahghets-Läran då skall blifva en Religions-Lära, om man ockfå då skall sträcka Sällhetens begrepp öfver Tidens gräns, om Religionen skall äga något värde för Menniskan, om det skall gifvas någon Religion mer? — Nej, med Moraliteten står eller faller Religionen:

nen: dess värde är icke blott värdet af ett medel för vårt väl, utan derjämte och förnämligast värdet af en Gudomelig kraft till moralisk förädling. — Här är icke stället, att ur sina grunder deducera dessa tankar, och jag vet det, de skulle föga gälla om Ni ej fann dem i Ert eget hjerta. Jag dristar appellera dit, och med det samma påstå, att det är ingen sak i världen, der frågan om vårt väl och ve mindre hafvudfakligt bör inblanda sig, än i undersökningen om Sanningen af Religionens Läror.

Icke desto mindre är det just här, man vill besticka eller förskräcka omdömet. Man öppnar Himmel och helvete, förelår mellan dem ett val, och vill att min öfvertygelse derpå skall grunda sig. Hvilken vågskål för de skäl, som skola bestämma den! Äger då här min tankekraft det lugn, och den frihet, som oungänsangeligen fordras till Sanningens känedom, darrande på branten af en öfver all beskrifning ryslig afgrund? Är detta den ståndpunkt ur hvilken jag skall se Religionens Sanningar? Är det här, jag skall förverfva den sanna Visheten? Skulle jag ej snarare kunna förlora förståndet? Ja, sväfvande mellan Himmel och helvete, skall ej min tanke förlora sig, skall den ej för-

vinna för Evighetens högtidliga Majestät,
 skall den ej falla svindlande och tusen
 gånger dödad i det dystra förfärliga dju-
 pet? — Glansen af Himmels strålar,
 ljuset af Afgrundens lågor — hvilketde-
 ra är det, som skall uplysa mitt förstånd?
 Är för någotdera mitt jordiska öga danadt?
 Nej, förblindelse, evig förblindelse blefve
 din lott, Dödlige, om Evighetens samlade
 strålar kunde falla i Ditt öga. Det tjoc-
 ka mörker, som på tidens gräns möter
 din syn, är dig en varning att återkalla
 dina fikna blickar, och åtnöja dig med de
 strålar af Sanning, som götos från Him-
 meln att uplysa din jordiska bana. Sam-
 la dem, och du skall icke sakna grunder
 för din öfvertygelse; men genom säker-
 hets-maximen kan intet annat åstadkom-
 mas än en blind tro, och blind tro är det-
 samma, som ett blindt öga, är ingen tro,
 är brist på grunder för det verkliga bi-
 fallet, är — oagtadt allt det buller den
 gjort i verlden, och allt det blod den
 gjutit, och alla de fälsansfulla upträden den
 stiftat — inför Förnuftets domstol rent af
 intet, en skugga på Sanningens fält, som
 ej afbildar annat än den menkliga svag-
 heten och egennyttan, hvilken äfven vill
 intränga i Sanningens helgedom för att
 föra des fria dyrkan. — Och I, som
 icke

icke ägen något annat stöd för Eder Tro; om någon rycker bortt det, så förloren I aldeles intet. I tron precist lika mycket eller lika litet, som förut: I veten lika väl sedan, som förut, hvad I tron. Sagen: hvad var det? — Och om I swaren, hvad betyder detta svar? Hvad tänken I för godt med det der ordet, det der talelättet, det der öfverfvängliga uttrycket? Eller, tillåten mig fråga Eder: i de stunder, då begären bestormade Ert hjerta, då de sammandrogo sig i ett enda, såsom i sin brännpunkt, och Ni låg hela Er sällhet — *der*; hvad trodde Ni då? Hvad öfvertygelse ägde då Sanningen för Eder? Hvad verkade den? Hvad gjorde Ni? — — O måtten I kunna gifva ett svar, som vederlägger hvad jag härtills skrifvit! —

Men om ock detta skedde, om ock denna maxime kunde åstadkomma en tro, hvilken på lefvernet ägde en lika stor inflytelse, som sjelfva den förnuftiga öfvertygelsen; vore väl dess giltighet derföre bevisad? Nej, en nogare granskning skall ådagalägga, att den altigenom är falsk och oriktig. Jag skall ej gå att undersöka, hvilketdera af tvänne onda ting är bättre: Vantron eller Otron? Galna föreställningar eller inga? Man är i bägge fal-

fallen lika långt skild från Sanningen, och, då alla omständigheter äro lika, har man i bägge fallen förlorat lika mycket af ett Förnuftigt Väsendes värde.

Stig öfver eller vik; och Du är fänans like.

Jag skall blott fästa mig vid det påståendet, att, i fall jag ock trodde, hvad som vore en Villfarelse, skulle dock denna tro icke skada mig. — Hvad? icke skada? Det är då intet, att omfamna lögnen och hvila i fördomars sköte? Det är då intet, att stå färdig, att antaga hvad som hälst, obekymrad om det är sundt eller galet, rätt eller orätt? Eller skadar ingenting annat, (man förlåte mig ett pöbelaktigt uttryck vid bestridandet af en pöbelaktig tanke) än det, som svider i skinnet? Man må utsmycka Öfvertron så mycket man vill, man må gifva den namn af fromhet och undergifvenhet under det högsta Väsendet; den är dock en finnesjukdom, som förvillar förståndet, tjuvar omdömet, qväfver hjertats skönaste och ädlaste böjelser. Kättermakeri, förföljelsesjuka, förgätenhet af mensklighetens heligaste plikter, kränkning af des omistligaste rättigheter och Religionens förvandling till en plågoande, sväfvande med mordblots och förbannelse öfver Verlden — se der följderna af böjelsen att tro,
utan

utan pröfning. Se den sammandragna talslan af dessa öhyggligheter, i N:o 23 & 24 af *Ldsningen* (not. p. 39 följ.), och rys att lemna den insteg i ditt hjerta, och säg om Du kan: det skadar ej att tro för mycket, att hysa ett tänkesätt, som innesfattar den närmaste möjlighet att begå dessa rysliga brott! Eller är det i sig sjelft mindre felaktigt, för det ändteligen de Styrandes Vishet och en sundare Politik fatte gränstor för det blinda Nitet? — Räknar man ändteligen för intet det hyckleri, hvartill menniskan gör sig skyldig, då hon bekänner och yrkar en Tro, under det tydliga medvetande af brist på grunder dertill, som säkerhets-maximen förutslätter? Är den stämpel af falskhet och oredlighet, som detta förhållande trycker på menniskans hela tänkesätt, ett intet? Och kan det a måfå af tro verkeligen stå tillsammans med en rättkaffens karakter? Hvadan då det mistroende verlden hyser; hvadan det förakt, hvarmed hon stämplar den vantrogne svärmarren? Tror man väl att det är förakt för Religionen? — Smädom ej mennisko-hjertat. Verlden kan sväfva ut i lätt sinnighet, den kan förfalla till förgätenhet af Gud och Religion; men den kan aldrig föragta en menniska, som med ett uplyst för-

förstånd och ett rent hjerta tjenar Gud i
 sina plikter. Den lättfinnigaste Yngling
 skulle hyfa en känsla af dyrkan vid hans
 åsyn, han skulle kunna kasta sig i hans
 armar, och der gråta bort sina fel, han
 skulle drista anförtro sin hela välfärd i hans
 hand och känna sig uphöjd af hans bifall.
 Nej, det är icke förakt för Religionen,
 utan för hyckleriet; det är mistroende till
 ett hjerta, som man mistänker att hyck-
 la med sig sjelft. Hvem skulle vilja luta
 sitt hufvud till detta bröst? Hvem vänta
 redlighet och upriktighet der? Hvem ic-
 ke bäfva tillbaka för den dolk, som skym-
 tar fram under den heliga flöjan? Men
 drabbade detta mistroende och detta för-
 akt någon gång en uplyst och redlig vän
 af Religionen, då var det edert fel, an-
 däktige Hycklare; det är Ni, som gjort
 fromheten till ett smädenamn i Verlds-
 språket; det är Ni, som gjort Religionen
 föraktlig för en Verld, som icke lärt att
 skilja skalet från kärnan; det är Ni, som
 vidgat Otrons Rike vida mer, än alla
 defs Apostlar. — Derföre skolen I en
 gång ansvara inför Sanningens Gud!

Jag är långt ifrån att åtaga mig O-
 trons försvar. Men om det gafs en Man,
 som efter sin yttersta förmåga fökt, och
 ej funnit Sanningen; om han, utan att

hjertat ägde någon del deri, droge själv-
 va grundfanningarne för all Religion i
 tvifvelsmål; om han så förvillat sig i spe-
 kulationens irrgångar, att hans tankesy-
 stem vore självva den Theoretiska athei-
 smen; men han föröfrigt vore en rättskaf-
 fens menniska, med ett hjerta upfylldt af
 aktning för sina plikter och verkamt nit
 för sine Bröders väl; denne Man, vore
 han ej, oaktadt sina grofva förstånds-fel,
 verkligen agtningsvärd? Och skulle det
 ej kunna vara möjligt, att han ägde mer
 förtjenit i sitt mislyckade bemödande att
 finna Sanningen, än mången orthodox
 Ifrare i sin Tro? Han äger det, om han
 varit redelig, och denne fednare deremot
 blott leddes af egennyttans uträkningar att
 bekänna och yrka en Tro, som var främ-
 mande både för hans förstånd och hjerta.
 (Rom. 2: 25 — 27). Det är Hjertats
 Ransakare, som skall dömma bägge: och
 då Ifraren icke drar i betänkande, att in-
 för den Högsta Rättvisans Domstol ankla-
 ga sin irrande, men redlige Broder, och
 fordra hans eviga fördömelse; skall jag,
 med de Troendes Fader säga: "Det vare
 långt ifrån Dig, Du som all verdens
 Domare äst, att Du så dömma skulle,
 och straffa den oskyldige med den skyldi-
 ge." Du skall ej dömma Menniskan ef-
 ter

ter hvad hon trodde eller icke trodde, utan efter hvad hon gjorde, efter den sinnesförfattning, hvori hon gjorde det, och redligheten eller oredligheten i hennes bemödande att föka Sanningen. — Och Eder, frågar jag, I som tron, för att såsom I tänken, derigenom kunna undvika afgrundens plågor och smyga Er in i Himmelen: är det redlighet, är det rättskaffenhet och renhet i detta tänkesätt? Är det ej påtagligt, att egoismen allstrat det? I tron eder äga en förtjenst deri, att Ni — utan skäl tagit förnuftet tillfanga under Trones lydno, och gjort ett offer deraf åt — Eder Gud. Men åt hvilken Gud är det, som Ni framburit detta offer? Är det åt Honom, som i meddellandet af förnuft, gjort det till Eder plikt att bruka det, och i Uppenbarelsen sagt: Ransaken! — Profven — ? Eller är det åt Eder sjelfve, åt Eder på timmeliga eller eviga fördelar ställda Egennyttan, denna ohelige Afgud, som under den Heliges Namn, så ofta får jordens dyrkan? Skullen I tro, om saken ej stode i något förhållande till Edert Vål eller Ve? I denna fråga ligger profvet, och tvaret derpå ligger rent och öppet i den maxime, Ni antagit till principer för Eder öfvertygelse. — Och för detta offer skulle då

hjertats Ranfakare, den helige Domaren till-
 dela er sin Himmel? "I sägen honom vara
 Eder Gud och I kännen Honom dock icke!"
 Hvad? Han skulle belöna ett så fegt, ett
 så lönsjukt tänkesätt? Han skulle finna be-
 hag i denna ögontjenst? Han skulle vara
 smickrad af detta hofkryperi? — Är det
 då en Asiatisk Despot, är det en ivag,
 äresjuk och nyckfull Menniska, som I dyr-
 ken och tillbedjen? Är frugtan det offer,
 som egnar den Allgode? Är slafvens tvun-
 gna bifall en dyrkan Honom värdig? —
 Eller, hvad är det, som I ägen så svårt
 att tro? — Är ej den sanningen, att
Gud är Eder Fader, medelpunkten af he-
 la Religionen, innehållet af alla defs Lä-
 ror, den yttersta principen för alla defs
 Sanningar? Och för att kunna tro den —
 huru? Behöfven I hämta skäl — från Af-
 grunden? Är det genom skenet af defs
 lågor, som I derom skolen uplystas? —
 O I klentrogne! Huru nära Er öfvertro
 är beslägtad med Otron, och Eder falska
 Religion med hädelsen, och Eder Guds-
 tjenst med afguderiet! — Här bör min
 granskning blifva tårar — här ville jag
 med en ägta Prophetisk röst kunna tillta-
 la Eder, I falske Propheter, I blinde Le-
 dare, som genom Edert skräck-systeme
 gjort Gud till ett föremål för mennisko-
 hjer-

Hjertats fasa, och jagat menniskoförståndet i en labyrinth af dystra villor, hvarur det ännu kanske på sekler ej skall reda sig.

Men jag må spara min möda; min röst är för svag, att höras: min styrka för ringa att verka på allmänna tänkesättet. Den förnuftiga och sjelftänkt Religions-Öfvertygelsen står i för nära sammanhang med den hatade Uplysningen, och är för mycket stridande mot vissa andelige och världflige små-despoters illa förstådda intresse, och det önskade slafsinne, som den blinda tron så skickligt underhåller. Ja, jag ser det — och hvartill skulle det tjena, om, för att visa allt det onda, som ligger i det rådande tänkesättet, att håldre tro, du pröfva, jag ännu skulle anmärka, att det hindrar förnuftets och våra högre krafters odling, och tillstänger vägen till vår sanna bestämelse? Hvad båtade det, om jag dristade säga: förgäfves bär Du ditt anlikte mot Himmelen; förgäfves denna mennisko-likhet på Ditt äne, i din skapnad, i dina åtbörder; om du ej skyddar den karakter af tänkande varelse, som Naturen nedlade i dina förmögenheter; beröfvas du den genom yttre våld, och än mer, om du mister den genom eget oförstånd, då förlorar eller frånfäger du dig ock alt grundadt

anspråk på mennisko-namn och menisklig värdighet, då — så högt du ock må bära ditt hufvud, så fräckt och föraktligt ock så din blick må falla ned på dina Likar, och hvad prakt och hvad glans må omgifva dig, och hvad Rätt till aktning och företräden du ock må bära på ditt bröst eller i din ficka; är du dock med allt detta rätt och flätt — ett djur, föragtligare än den mask, som krälar för din fot, efter du kunde, men ej ville vara mer. Allt det der vore ju af ingen betydighet; det visar ju ej vägen till lycka, det flyttar ju ingen högre på rangordningen, det höjer ej courten, det sätter ingen bättre smak på vinet, det tjuftar ej i Lais armar. — Nej, det är blott deras upmärksamhet jag kan vänta mig, hvilka känna — eller åtminstone icke tro sig äga något interesse att neka — nödvändigheten af förnuftets odling och sjelftänkt öfvertygelse i alla de ämnen, som närmare röra människans bestämmeelse, och således förnämligast i Religionen. De skola finna, att det är just här som människan i synnerhet bör ådagalägga karakteren af en förnuftig varelse; just här hon bör löka ett allt högre och renare ljus; att Religionen är gifven för att skydda mennisko-värdet, för att främja våra

äde

ädlare krafterns fria verksamhet, och att det således vore en orimlighet, som gränsade till vanvett, att antaga den på en maxime, som hämmar allt förnuftsbruk, som således gör människan oskicklig till en Religion, och allmänt följd, skulle sänka Menskligheten tillbaka i den natt af barbari, i det djup af förnedring, hvarur den, först efter så många seklers förlopp, med så mycken möda, under så hårda strider, och så bistra öden, ännu som knappast hunnit sig uparbeta. De skola medgifva mig, att vi ej kunne behålla Religionen i sitt gudomliga anseende, i sin renhet, i sin kraft att främja vår förädling och vårt väl, om vi ej nyttje den rätt, hon stadgar, att *pröfva allt och behålla det goda*; att vi i synnerhet, som Protestantiske Trosförvandter, ej kunne försvara vår Frihet, vår Rätt, vårt Namn, om vi ej äge, följa, främje de grundsatser af ägta Evangelisk frihet, som ledde Reformationen, men glömdes af ett följande tidehvarf, och derföre i våra dagar af rättfärdige Theologer med så mycket större skäl yrkas. Ja, hvar och en, som vet hvad det vill säga, at vara en Protestantisk christen, skall erkänna det, erkänna vigten deraf, att Religionen så framställes att den främjar ett protestantiskt

tiskt tänkefätt, att den, från att anses för en Tro på främmande autoritet, blifver det rena hjertats lefvande öfvertygelse; i stället för en fiende till förnuft och uplysning, blifver dess förste Vän och trognaste Skyddarinna. Besinnom det, vi förtjene ej det namn vi bäre, utan i den mon, vi äre i stånd att göra oss reda för vår tro: besinne Lärarena det i synnerhet, att de svika sin första plikt och öfverträda den verkeliga meningen af den Ed, de som Protestanter svurit, om de ej söka att sprida det ljus bland sine Bröder, som kan sätta dem i stånd att pröfva sjelfva deras egna Lärdomar. Ingen Påfve, ingen menisklig autoritet, intet munteligt och intet skrifteligt: *Sic volo, sic jubeo*; inga oprotestantiska grundsatser ändteligen, och ingen skräck-maxime! Lemnom allt detta åt den Kyrkas Lärare, hvars ok vi lyckligt afskuddat oss. De trodde sig fordom behöfva insöfva eller förskräcka det meniskliga förnuftet. De yrkade satser, som ej kunde uthärda granskingsproffet: det var genom okunnigheten och den blindan tron, som de skulle beherrska Verlden. Fruktan är despotismens princip: Hierarchien skulle hafva vaklat, utan skräck-maximen. Det var under den, de kunde dölja sina affigter, under den de kunde

taga

taga sig minen af ömme herdar, som andäktigt höjde en varnande röst till de enfaldiga fåren: det var i skydd af den som de kunde drifva sin indrägtiga handel med Guds Rättigheter, och förvilla människorna ända till den grad, att de i de lastbaraste skurkar vördade Himmels favoriter och Ståthållare på jorden. — Och nämn någon orimlighet, någon uppfinning af svärmeriet och förvillelsen, någon vidskeplig tanke, tagen ur själva den hedniska fetischmen, som Ni ej skulle få den svage och trögtänkte människan, att antaga, sedan Ni förstätt att rätt andäktigt inskärpa denna maxime, och är i stånd att belägga tros-artikeln med något orakelspråk. De orimligheter, hvarmed Alkoranen är upfyld, skulle de kunna tros, antagas, försvaras af millioner människor, om desse ej blifvit afskräckte från all underfökning? Och de ofta föga rimligare sätser, som varit yrkade af vissa sekter, hvilka räknat sig för christna, skulle de kunnat väcka någon människas upmärksamhet, om det ej lyckats deras Stiftare, att utgifva dem för Guds ord och genom fruktan för det straff, hvarmed man målat Allmagten väpnad att krossa tviflaren, gifva dem vigt och sanction? Och ännu, så länge denna maxime är yrkad, antagen

och lagd till grund för Sanningen, är det ju en möjlighet — och denna möjlighet borde icke vara tänkelig bland ett folk, som äger en sann Religion — att tjufa Menniskoförståndet med farliga villor (har man ej sett det i våra dagar och i vårt eget land?), att bland Sanningarne inblanda lögnens dikter, och så länge så ogräs ibland hvetet, tills den ädla säden förqväves. Långsamt och oförmärkt upreste sig den Påfviska hierarchien — den har fallit. Må aldrig det resa sig mer, detta vilddjur, som rasat fram med blod i sina spår! Må den Jesuitiska hydran ligga korsad för evigt! Må all andelig despotisme, i sina högre och lägre grader, med tidsvarfvets slut uphöra — och ett tidskifte inträda, mera ljusst än detta, mera lyckligt för Menskligheten, Religionen och Dygden! — Vi skulle kunna koppas allt, om det ej gälde som en Principe för Religions-öfvertygelsen, att häldre tro, än pröfva. —

*Turgots Intendents-förvaltning af
Provinsen Limoges *)*

Turgot var redan, innan han 1761 uphöjdes till det vigtiga Intendents-Embetet öfver en Franlysk Provins, utmärkt af stora förtjenster i egenskap både af Embetsman och af Lärd. Det var i synnerhet af tvänne afhandlingar i Encyclopedien, den ena om ordet *Marknad*, den andra om ordet *Stiftelse* (*Fondation*), som man utan tvårighet upptäckte de grundfätter, och den fördomsfria synpunkt, från hvilka han, vid en framtida uphöjelse till en hög Embetsmannas-värdighet och magt, skulle utgå.

I afhandlingen om *Marknader*, visade han först dessa inrättningars ursprung. De voro nödvändiga i de tider, då handeln var inskränkt inom en trång krets, som okunnigheten, roflyftnaden, kriget och allmänna osäkerheten icke tilläto honom att öfverskrida. Då var det endast vid dessa Marknader, som Europas Nationer, som det ena eller andra Rikets Provinser, som den ena eller andra Provinsens Kantoner, som till och med Byarne inom

en

*) Denna teckning är hufvudsakeligen hämtad och sammandragen ur Condorcets *Vie de Turgot*.

en och samma Kanton, kunde med hvarandra utbyta sina varor, under skygd af den trygghet, som det enskilda och gemensamma intresset utverkade åt dessa samlingsställen. Men i våra dagar hafva dessa inrättningar uphört att vara gagneliga för Handeln. De Reglementer, som fästa handeln vid vissa tider och ställen; de, som genom dessa inrättningar blifva oundgängliga; och i synnerhet de, till hvilkas utfärdande man af dessa inrättningar hämtar all nödig förevändning; alla dessa lagar äro lika många ingrepp i näringsfriheten, och äro följagteligen både betungande och orättrådiga. Dessa inrättningar äro skadeliga, äfven då deras verkan icke sträcker sig längre, än dertill, att tvinga handeln ifrån den naturliga väg, som den, sig sjelt lämnad, skulle hafva följt. Köpares och Säljares allmänna intresse, skall säkrare, än den skickligaste Lagstiftare, bestämma tiden och stället, der alla, för deras gemensamma fördel, böra församlas sig.

I afhandlingen om *Stiftelser*, visade *Turgot*, att så vida enskilda Personer svårligen kunna grundlägga inrättningar, hvilkas syftemål står i fullkomlig förening med det allmännas fördelar och det allmänna Styrelse-systemet; är det äfven o-

mög

möjligt, att en *Stiftelse* af evig varågtighet, icke med tidens längd skall medföra åtminstone en evig onyttta, om den också icke, hvad ännu är sannolikare, urartar till verkelig skadlighet. De oundvikeliga förändringarne i seder, i opinion, i uplysning, i industri, i de menckliga behoven; de icke mindre oundvikeliga förändringarne i en Kantons eller en Stads vidd, folkmängd, rikedom och yrken, göra det till en ren omöjlighet, äfven för en på sin tid mest djuptseende man, att tillskapa en inrättning, som under det nästa århundradet med säkerhet skulle vara gagnelig. Huru mångfaldiga äro då icke dessa misbruk, som äfven en man med det fundaste omdöme, med vidsträckt omfattning i begreppet, likväl hvarken skulle kunna förutse eller förekomma? Äro icke misbruken i synnerhet vådliga och oundvikeliga i dessa *Stiftelser*, som nästan alltid äro högmodets och den blinda välgörenhetens verk, eller verk af caprisen, af fördomarne, och af ett inkränkt eller falskt omdöme?

Sedan *Turgot* visat vådan af evigt förtfarande *Stiftelser*, vilar han tillika, att de redan grundlagda, icke böra respekteras längre, än den tid de äro gagneliga, och att allmänna myndigheten, ur sakens egen natur,
häm-

hämtar en laglig rättighet att förändra dem. Ägendoms-rätten till jord eller till en vara, är grundad i naturen; och bibehållandet af densamma är ett af Samhälls-inrättningens hufvudsakeliga ändamål; hvar-
 emot den ägendoms-rätt, som är grundad på *Stiftelse*, och all annan ägendoms-rätt af samma slag, är till, endast genom Samhällsmagts bifall; och rättigheten att förbättra eller uphäfva dessa inrättningar, då de blifva onyttiga eller skadliga, är ett nödvändigt vilkor för detta bifall. Begreppet om hvarje inrättning för evärdeliga tider, innefattar nödvändigt begreppet om en magt, som har rättighet att förändra den: således är Nationen ensam verkelig ägare till den förmögenhet, som tillhör dessa *Stiftelser*, och som blifvit gifven endast genom Nationen och för Nationen. *Turgot* utvecklade icke följderna af dessa grundsattler: han trodde, att man, under vissa omständigheter, borde öfverlämna tillämpningen åt Läsa-
 ren; och han tyckte lig hafva gjort nog, när han, i få ord, framställt de grundsattler, enligt hvilka ett så viktigt ämne borde bedömmas, och utskakat den föga kända rålinia, som åtskilljer naturs-rätten och Lagstiftarens rätt.

Det förtjenar armärkas, att *Turgot*, för sina kundskaper i allmänna hushållningen hade mycket att tacka sin vänskapsförbindelse med den djupt tänkande Gournai, hvars erfarenhet och fäkra urskillning, hade upptäckt flera intill den tiden föga eller alldeles icke kända grundfanningar i den vigtiga Lärnan om ett Samhälles handel, merändels tillämplige äfven på alla dess öfriga Näringar. Det var af denna sin vän, som *Turgot* först lärde sig inse, att förbuden emot utländska varors införsel, att förbuden emot inländska rudimateriers utförsel, som alla äga till förevändning att upmuntra den inhemska industrien, endast störa denna sistnämndas naturliga gång; att det beskydd, som förunnas någon viss handelsgren, skadar Handeln i allmänhet; att hvart och ett privilegium, antingen att köpa, eller att fällja, eller att tillverka, långt ifrån att upmuntra industrien, i stället förvandlar henne till verksam intrig-anda hos de Privilegierade, och förqväfver henne hos alla andra; att dessa Förordnanden och Reglementer, hvilkas föregifna och erkända föremål det är, att afböja bristen på nödvändighetsvarorna, att med dem förse folkhopen till lågt pris, att försäkra dessa varors godhet, likväl i sjelfva verket både minska tillförseln af

des.

deffa varor, göra den ofäker, höja varor-
nas pris, och minska deras godhet; och
att, med ett ord, alla deffa försigtighets-
mått af räddhågan och okunnigheten, al-
la deffa lagar, födda af den Machiavelli-
stiska anda, som inträngt sig i närings ad-
ministrationen likasom i den större Poli-
tiken, åstadkomma endast tvång, oförrät-
ter och verkliga kostnader för hvar och
en annan, än den af deffa lagar gynnade
Monopolisten *), — *Turgot* lärde af
samma erfarna och skarpfynta man, att
i de mera utsträckta grenarne af Han-
deln, upptäcka verkningarne af närings-
tvånget, och att förbereda sig på framtida
inkast af okunnigheten och egennyttan.

Turgot utnämndes till Intendent öfver
Limoges. Han emottog då ett bref från
Voltaire, som innehöll följande yttrande

En

*) Mycket goda Allmänhet! Det är visserligen
fromt, (och fromheten är ju en dygd?) att
under ett verkligt eget hushålls-betryck, tro
den allmänna välfärden befrämjad genom Mo-
nopolisten som tillverkar, Monopolisten som
fälljer, Monopolisten som köper, och mäng-
den som betalar hvad den förbrukar, nog
dyrare än den elljest behöfde. Kanske lik-
väl, att riktiga begrepp i deffa ämnen, äf-
ven vore af någon förtjenst, om icke hastigt af
någon verkan.

En af Edra Medbröder har nyss förskkrat mig, att en Intendent icke är tjenlig att göra annat än ondt; jag hoppas Ni med Ert exempel bevisar, att en sådan Embetsman kan uträtta mycket godt.

När Turgot emottog detta Embete, var allmänna tänkefättet mycket gynsamt för de förbättringsplaner han åsyftade. Religions- och krigs-ursinnigheten, som under fjorton århundraden tyraniserat Europa, tycktes börja något sagta sig redan vid slutet af förra århundradet; och en täflan i Handel och Konster, ett bemödande för näringsförkofran och kundskapsodling, visade sig hos nästan alla folkslag. Nationerne blefvo, i mon af denna förkofran och odling, mera sediga; men som de också numera verkligen började anses vara någonting, märkte man snart att de voro ganska olyckliga. Den tid, då man skulle grunda deras sällhet på en faktmodig och upplyst Statskonsts oföränderliga grundfättser, var ännu icke kommen; men Jordbrukets uppmuntran och en mennisko-kärlig omvårdnad om det lägre folket, hade börjat blifva förnämsta syftemålet för alla de Magtägande, som ägde någon dygd, och hyste någon omvårdnad för deras eget ryckte.

Turgot betjenade sig af denna förändring i allmänna tänkesättet, för att gifva verksamhet åt Jordbruks-Sällskapet i Limoges, och leda dess bemödanden till nyttiga föremål. Barnmorskor anskaffades för landsbygden; upplyste Läkare förordnades att vaka öfver folkets hälsa, och i synnerhet motarbeta alla smittosamma sjukdomar; allmänna arbetshus inrättades, detta nästan enda sätt, att understödja den fattige utan att tillika uppmuntra honom till lyfslolöshet och lättja. Jordpäransplanteringen infördes i hela Provinsen, till stor hjälp för den nödlidande människoklassen. Folket föraktade i början detta näringsämne, och ansåg det vara under människovärdigheten att deraf begagna sig. Men då denna jordfrukt nyttjades vid *Turgots* eget bord; då de högre Klasserne snart följde hans exempel; blef bruket af detta näringsämne icke längre ett föraktligt kännemärke af den yttersta fattigdom. Dessa bemödanden, ehuru af stor vikt, voro likväl obetydliga emöt de vidsträcktare planer, som hans mod och hans välvillja förmådde honom att sätta i verkställighet.

Allmänna pålagornas fördelning; vägnarnes vidmagthållande; milliceinrättningen; omsorgen för lifsmedlens anskaffande;

de; handelns beskydd; dessa voro hufvudföremålen för hans uppmärksamhet under de tretton år, denna Provins var anförtrodd i hans vård.

I alla de Fransyska Provinser, hvilka under den fordna Monarkiska Styrelsen, voro underkastade den skatt, som kallades *la taille*, bemödade sig alltid hvarje nitisk Styresman, att kunna upprätta en Jordbok; men fättet att utföra detta företag med vederbörlig noggrannhet och rättvisa, var då alldeles okänt, och har länge sedermera varit underkastadt stor villrådighet. Den Jordbok, som före *Turgots* tid, af *Tourni* varit upprättad, hade blifvit en källa till ännu större öredor, än de, som förmäde honom till detta företag.

De flesta hemman i denna Provins, brukades under Monarkiska styrelsen, af lå kallade *Métayers* eller Landtbönder, åt hvilka Ägendomsherren gaf bonings-rum, födan under en del af året, utfäde, åkerbruksredskap och dragare. När skörden var förrättad, tog Ägendomsherren halfva grödan. Det var icke allenast ganska svårt, under detta brukningsfätt, att urskillja hvad som var ren behållning af jordens afkastning, ifrån hvad som godtgjorde bruknings-kostnaden; man till och med misskände, i *Tournis* tid, at det var

den förfinämnda rena behållningen, som Ägendomsherren, utan jordbrukets skada, kunde disponera, och som kunde komma under beskattning.

Jordägendomarnes värden hade således icke kunnat upgöras efter säkra grundsatser; och af *Turgots* bemödande att afhjelpa denna brist, att befria Jordbruket ifrån en ojämnt fördelad beskattning, hvaraf en del föll till och med direkte på Landtmannens dragare, upkom det första exemplet af en Jordbok, som var inrättad efter sådana principer, och utmärktes af noggranhet och rättvisa. Till denna välgerning för Provinsen, lade *Turgot* ännu en annan. Upbördens af den skatt som skulle utgöras, var en tunga för Provinsen, lika tryckande för den, som tvingades till denna förrättning, som för sjelfva de skattdragande, hvilka ansvarade för de oordningar, som upkommo af Upbörds-mannens oskicklighet eller egennyttia. *Turgot* updrog detta yrke åt en dertill förordnad Embetsman, af erkänd redlighet och säker egen förmögenhet, som för denna befattning njöt en för Provinsen föga kännbar inkomst.

Omsorgen att befria den fattigare folkklassen från de odrägliga corvéerne, var ännu ljufvare för *Turgots* hjerta. Men-

niskot, som icke ägde något annat att lefva af, än sitt dageliga arbete, voro dömda att arbeta utan ringaste betalning; hela hushåll, som skulle njuta födan af hufvudfadrens arbete, blefvo ofta offer för hungern och eländet; de för jordbruket nödvändiga kreaturen, borrttrycktes från hem-arbetet, utan afseenden på Jordbrukarens egna angelägenheter; befallningarne derom gäfvos enväldigt och beledsagades ofta af den yttersta hårdhet; böter och straff förenade eländet med förödmjukelsen; dessa voro verkningarne af corvé-inrättningen i det fordna Frankrike. Der-till kan vidare läggas, att de på detta lätt uptagna och vidmagthållna vägar, med skäl anlågos för en förbannelse för Landet, och arbetet på dem verkställdes der-före med yttersta ovillja; att den för detta ändamål sammandrifna menniskohopen, icke ägde skicklighet till arbeten af denna art; att man, under förevändning att låta arbetet gå oafbrutit, borrttryckte arbetarne flera mil ifrån deras hemvist; att vägar-nes täta omarbetning, var en naturlig följd deraf, att man kunde slösa med folk-hopens arbetsförmåga, då detta icke med-förde någon förlust för Konungens kassa; att Fortifikations-Officerarne, som hade hufvudbefattningen med arbetet, med lätt-

het döljde och förbättrade sina begångna fel, på bekostnad af den utarmade arbetarens svett och möda. Under denna synpunkt, kan man icke undgå, att anse corvé-skyldigheten hafva varit en den svåraste trældom, som människor kunna blifva underkastade, och en af de mest kostsammas Samhälls-pligter, som kan upp-tänkas. Denna Samhälls-börda låg des-utom direkte på den fattigaste klassen. Man hade antagit för grundfatts, att arbetet borde in natura utgöras; och deraf följde helt naturligt, att denna börda endast blef dens lott, som kunde arbeta. Härigenom hände, att en samhällspligt, för hvilken ingen, i kraft af urgammal vana eller i kraft af något privilegium, kunde yrka sina anspråk på undantag, likväl genom sin egen beskaffenhet blef en af dem, der undantagen voro de mest vidsträckta och förhateliga.

Turgot föreflog de Distrikter, som lågo närmast de stora vägarne, att för betalning låta verkställa de arbeten, som blefvo dem ålagda, och de summor, som dertill erfordrades, utgjordes af hela Provinfen. Detta, i förening med *Turgots* outtrötteliga omsorg, att undervisa Uppfyningsmän och Entreprenörer om sättet att lätta och förbättra arbetsmetoden, och gif-

gifva sjelfva arbetet all möjelig fullkomlighet, icke allenast undanröjde allt det förhateliga af denna Samhälls-skyldighet, utan lättade äfven ganska betydligt bördan deraf. Det mistroende för Embetsmän, som genom den föregående Embetsmannaförvaltningen, låg djupt rotadt i Invånarnes sinnen, var i början ett stort hinder för detta företags framgång; men *Turgats* uppförande, grundadt på förstånd, rättvisa och mennisko-kärlek, segrade fluteligen på detta mistroende. Det var genom Landtpresternes biträde, som han lökte upplysa det lägre folket om dess sanna fördelar; och de bref han i denna affigt skref, äro oförgängeliga vedermälen af hans nit för Inbyggarnes väl, hans skarpsinnighet att upptäcka alla hindren deremot, och hans verksamhet att undanrödja dem.

Den då varande Landtmilice-intättningen utgjorde en svår börda för Landtmannen. Det är förundransvärdt, att man, hos ett naturligen verksamt och modigt folk, hade förmått förvandla krigstjensten till ett förhateligt och föraktadt yrke. Men Milice-soldaten ägde icke förtjensten af en frivillig upoffring. Hans belägenhet var altför osäker, för att tillåta honom ingå i något förmonligt näringsfång.

Genom sin klädnad borrtblandad i den öfriga folkhopen, och alltför litet öfvad för att kunna räknas vara verkelig Soldat, hade han förlorat sin frihet, utan att derföre njuta ersättning antingen i en läcker aflöning eller i den aktning Krigsmannen njuter. Man hade föreställt sig, att milice-inrättningen icke medförde någon börda för landet, då man förböd all upbörd för Milice-soldatens aflöning; men man hade förgätit, att denna frivilligt beslutna skatt, var grundad på naturlig billighet och rättvisa. *Turgot* återinförde denna frivilliga beskattning; och Milice-soldatens yrke blef frivilligt; hans aflöning sattes på säker fot, och folket befriades från allt det grymma och tryckande, som åtföljde den förra inrättningen.

Limoges utstod, under den tid *Turgot* var Styresman öfver denna Provins, tvänne på hvarandra följande svåra misväxtår. Han trodde sig, i egenskap af Konungens man i orten, och i egenskap af väl lönad Embetsman, äga helt andra pligter att uppfylla, än den att representera, och en hel annan bestämmelse, än den, att obekymrad njuta sina inkomster. Invånarnes väl var alltid föremålet för hans nit och bemödande; men detta nit och

och detta bemödande voro utmärkte af en mångdubblad verksamhet, när allmänna nöden påkallade hans biträde. Han var äfven alltför skarpfynt, för att, under stor välmening, likväl mistaga sig om de fanna hjelpemedlen, och förlita sig på de vacklande verkningarne af närings-paliativer, under det att allmänna eländet erfordrade all den redbara åtgärd, som af en stark och säker hand kunde gifvas. Minst kunde han tro det vara sin pligt, att respektera och med embetsmanna-magten stödja den urgamla skrä-bygnad, hvars underhåll utarmade landet; inom hvars område den talrika folkhopens idoghet låg fjättrad och kufvad; och hvars successiva omförtning var enda vilkoret för allmän förkofran. Hans vidsträckta begrepp och varma välvillja kände ingen villrådighet, när fråga uppstod om företrädet emellan den närings-rättighet, som grundar sig på fordom tillåtna inkräktningar i andras rätt, och den alldeles rättmätiga, som icke utestänger allmän och oinskränkt täflan, och som följagteligen tillhör hvarje meniska inom Samhället. Han insåg redan på sin tid, — kanhända först af alla magtägande — hvad man i sednare tider tämeligen allmänt börjat inse, att den stora folkmassans fördel, bör vara Närings-

styrelsens förnämsta ögnamärke, och att denna fördel, oförenlig med all monopolie, uppkommer och bibehålles genom oinskränkt frihet i varu-tillverkning och handel. Det var af dessa grundfattfers efterföljd, som *Turgot* väntade Landets räddning, äfven den tid, då allmänna nöden hotade med alla sina ryssliga verkningar. Han inskränkte sitt bemödande för farians användande, hufvudlakeligen inom den enkla åtgärden, att upphäfva alla police-lagar för spannmålshandeln; att beskydda Köpmannens upplag af spannmål, och gifva all möjlig frihet åt hans spekulationer; att bandlysa alla taxor och all tvungen förfälgning; att upplåta denna handelsrörelse åt hvar och en, som der ville föröka sin lycka. Han njöt ock låden ljufva tillfredsställelsen, att se denna handel, som numera var alldeles öfverlämnad åt sig sjelf, och Invånarnes räddning grundad på dess verkningar, öfvervinna alla de svårigheter, som Provinsens läge medförde, och förkaffa folkhopen allt hvad den behöfde af denna första lifsförnödenhet.

Spannmålsbristen var således genom denna styrelse-klokhed undanröjd; men ännu låg et monopoliskt hinder i vägen för nödens fullkomliga afhjelpande ibland

Stä.

Städernes invånare. Sädens förädling till bröd, var ännu ett Stadsmanna-yrke, som af Skrå-lagar fredades från allmän medtäflan, och derföre ägde förmåga, att på Förbrukarens bekostnad, rikta Tillverkarer med en obehörig vinst. Turgot insåg, att Städernes Bagare, i stöd af deras Skrå-privilegium att ensam tillverka bröd, upplatte denna varas pris, utan afseende på de fastställda taxorna, vida öfver hvad som var en nödvändighet i förhållande till spannmålspriset; och han fökte hjälpen deremot, på den gena väg, som förnuftet och hans redan förvärfvade närings-erfarenhet för honom utstakade. Han befriade Bagarne ifrån skyldigheten att åtlyda taxor, men upphäfde tillika deras Skrå-privilegium att ensam tillverka och förfällja bröd. Denna handtering uppläts åt hvar och en; deraf uppkom allmän täflan; Landtfolket på fem mils afstånd ifrån Städerna, gjorde tillförsel af bröd; priset derpå, föll allt hvad det kunde falla, och Folkhopen såg sig räddad icke mindre från verkelig brist, än från Skrå-männens präjning.

Emedlertid, då Styrelsen under milsväxtår, lika som alltid elljest, icke behöfver gifva folket i allmänhet annat än frihet i handel och näringar, är den likväl

väl derjemte pligtig, att gifva understöd åt den verkligen nödlidande. Detta understöd bör likväl endast vara en belöning för arbete, och aldrig blifva lättingens lott. *Turgots* erkända samhällsdygd och oegennyttia blef denna gång en frälsning för de nödlidande, som funnos inom hans Provins. Som han aldrig bemödat sig, att för sig sjelf utverka några fördelar, erhöll han utan svårighet allt hvad han för sin Provins begärde; och Regeringen tyckte sig icke böra tvifla om nödvändigheten af den hjälp *Turgot* fordrade, när allmänna rösten förkunnade, att han sjelf förut, med alla sina egna inkomster, och med de summor han på sin egen kredit färmått uptaga, understödt Provinsens nödlidande Invånare.

Någon tid efter att hafva, genom denna lyckliga erfarenhet, fått fullkomlig öfvertygelse om den praktiska nyttan af de nya Närings-grundfättserne, blef *Turgot*, lika som de öfrige Intendenterna, af Ministern för Financerne rådfrågad öfver de lagar, som voro nödvändiga för Rikets Spannmålshandel. Detta ämne tycktes redan vara tillräckeligt utredt i flera goda böcker; men i sju bref, som *Turgot* i detta ämne skref till Ministern, afgjordes hufvud-frågorne på ett sätt, som röj-
de

de vida djupare grundfattser, och vidsträcktare utfigter öfver det hela, än hvad Frankrikes bästa Författare förut meddelat allmänheten. Han bevisade i dessa bref, att Spannmålshandelns oinskränkta frihet bidrar att öka reproduktionen i den mon han ökar vinsten af Jordbruket; att denna frihets vidmagthållande, är det enda medlet, så väl att tillskapa en varaktig handel, hvilken ersätter lokala brister och förskaffar nödvändiga upplag för missväxtår, som att nersätta spannmålets medelpris och förekomma ombytligheten deri. Detta sednare ändamål, är ännu viktigare än det förra; ty af detta medelpris på spannmålen, beror priset på dagsverken och på de flesta andra varor; så att, öfverallt der dessa pris icke äro alltför ombytliga, hämtar den arbetande folkhoppen alltid sitt nödvändiga underhåll af daglönerne, och dess arbete kan, lika som dess underhåll, icke komma att tryta. Han visade fluteligen, att spannmålshandelns oinskränkta frihet, är lika nyttig för Jordägaren, för Jordbrukaren, för Dagsverkskarlen och Förbrukaren af denna nödvändighetsvara; att ju outhärligare en vara är, desto friare bör handeln med densamma vara; och att förbudslagar, till deras natur förolämpande för dem,

dem, emot hvilka de äro rigtade, långt ifrån att rättfärdigas af någon nödvändighet eller någon nytta, äro tvärtom skadeliga just för dem, hvilkas välfärd nyttjas till förevändning för dessa lagars utgifvande. Han undanröjde all farhåga för verkningarne af en ömskränkt näringsfrihet; han visade, att missnöjen, oordningar, uppror och hungersnöd, äro verkningar af dessa lagar, likväl utfärdade för att förekomma dem; att dessa näringslagar äro enda orsaken till all verkelig brist, till uteblifvandet af den hjälp handeln bjuder, och från detta ursprung bör man äfven härleda fördomarne, farhågan och våldsamheten hos den lägre folk-klassen.

Den Minister, till hvilken dessa råd voro ställda, berömde *Turgots* skarpsinnighet och nitälskan för allmänt väl, men utfärdade förbuds-lagar. Det är beklagligt nog, att man, vid öfverläggningar i politiska ämnen, dömmar mindre med förståndet, än med karakteren. Hvar och en äger merändels nog begrepp, för att inse det rätta; men hvar och en äger icke den karakter, som erfordras för att lätta det rätta i utöfning. När man icke äger denna karakter, bemödar man sig att icke tro, hvad man icke är hugad att verkställa; och hvar och en opinion, hvars

an.

antagande medför en absolut nödvändighet att trottsa fördomarne och kabalen, att älska det allmännas väl öfver sitt eget, godkännes alldrig af en man utan mod och dygd.

Turgot hade, under sin Intendents-förvaltning, ännu ett tillfälle, att visa sitt nit för handels-friheten, eller rättare, för den rättvilan, att lemna hvar och en i fri utöfning af sin ägendomsrätt. En rättegång, emellan en fordringsägare och dess gäldenär, gaf honom tillfälle att till Styrelsen upgifva sina tankar om den af lagen fastställda penninge-räntan. Han vitade, att rättigheten att bestämma villkoren vid penninge-lån, är en naturlig följd af ägendoms-rätten till penningar; och att det icke erfordras någon stor djupfinnighet för att inse, att om penninge-ägaren någon gång kan föreskrifva alltför hårda villkor för låntagaren, bör denna möjlighet likväl icke beröfva den förra, rättigheten att efter sitt eget godtycke disponera öfver hvad han äger. Han upgaf alla de fördomar i Politiken, i Theologien och i Jurisprudencen, från hvilka lagarne emot hvad man kallar *penninge-ocker*, i forna och nyare tider utgått. Han upgaf äfven ett lika nytt, som riktigt och bestämdt begrepp om hvad som bör anses vara laglig

lig ränta: denna är och bör, enligt lagens natur, vara ett medium af hvad som frivilligt betalas i ränta emellan lån-gifvare och lån-tagare, hvilket, lika som medelpriset på en vara, utrones af erfarenheten. Således bör Lagens åtgärd med den förra, vara den samma som med den sednare: han bör nemligen fastställa penninge-räntan eller varupriset, endast i den händelsen, då endera icke blifvit, eller icke kunnat blifva genom enskild öfverenskomelse bestämd.

Denna delen af *Turgots* embetsmannatid, var utmärkt af flera litterära arbeten af stor förtjenst. Deribland bör i synnerhet nämnas en afhandling under tittel: *Essai sur la formation de la richesse*; ett arbete byggt på så enkla grundfanningar, och utmärkt af en så säker slutkonst, och så vidsträckt utsigt, att det blifvit anseft såsom ett frö till det ypperligaste arbete i den politiska ekonomien, som världen ännu äger, nemligen *Smiths inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*. — I ännu en afhandling, om *Grusvor*, bestämde han de lagar, som böra reglera deras uptagande och egendomsrätten öfver dem, dessa lagar stödda på den naturliga rättvisans grundfattser, och inskränkta inom ett litet antal allmänna och

och enkla föreskrifter. Man var förundrad att se, huru lagar i detta ämne, hvilka förut hos alla nationer varit grundade på allmänna nyttans arbiträra grundfattler, kunde blifva följder af den mest allmänna och bestämda natur-rätt.

En så outtröttelig arbetsförmåga; så stor nitälskan för rättvisa, förenad med en deltagande godhet; en karakter, som hvarken kunde låckas eller skrämvas ifrån sin pligt; ett nit för allmänt väl, som nästan mera, än man hos människor vågar vänta sig, var afskildt ifrån all personlig ärelystnad; alla dessa egenskaper förvärfvade åt *Turgot* folkets välsignelser; de gäfvos honom oinskränkt de så personers vänskap och beundran, af hvilka han närmare och mera personligt var känd. Dessa hans närmaste vänner, och hvarje man af upplysning och dygd, lyckönskade sig att vara hans samtida. Vid Ludvig XV:s död, kallades *Turgot* af det Allmännas röst till Rikets högsta embeten; och egennyttan och trälagtigheten vågade numera icke att motsäga denna röst. De Stats-Ministrar, som under de sista åren af Ludvig XV:s regering varit styrande, hade snarare skrämt än förtryckt Nationen. Man söker förgäfvos i deras administration, något som liknar alla de barbariska tvångs-

lagar, hvilka utmärkte den föregående styrelsen, hvilka förmådde gifva ett stort namn åt deras upphofsman, och hvilka länge njöto okunnighetens och egennyttans bifall. Men de Magtägande under Ludvig XV:s regeringstid, hade väpnat allmänna opinionen emot sig, just derigenom, att de velat trottla den. Man kände Anarchiens olägenheter, och man trodde sig känna Despotismens. Financerne voro i oordning, och man trodde att denna oordning icke stod att afhjelpa. Tillgångarne voro verkliga och stora; men förtroendet till Styrelsen var förloradt. Den förskräckta och af otaliga missbruk förolämpade och utfugna Nationen, påkallade en Minister, som ägde villja och förmåga att vara Reformator: Staten fordrade en man, hvars snille insåg det onda i hela dess vidd, och tillika ägde förmåga att afhjelpa det. Allmänhetens röst nämnde *Turgot*, och dess röst blef denna gången hörd.

Om Tjenstefolk och Legohjons-
Stadgan.

Ingenting är mera allmänt, än att höra Hushållare klaga öfver nuvarande brist uppå tjenstefolk, samt öfver dessas dyra lega och tilltagande vanart. Många förmoda härvid, att dessa bekymmer lätteligen genom en ny och verklig Tjenstehjons-ordning kunde afhjelpas.

Att Folkstocken ej iwarar emot Jordens vidd och emot behofvet, är ganska fannt. År 1760 befunnos på hvar quadratmil i Sverige (Lappmarken dock undantagen) allenast 472 personer af alla åldrar och kön. Den blir ock otillräckelig, om vi efter medeltalet af senare års uträkningar, ifrån 1775 — 1795, årligen föröke oss med ett öfverskott af 22,297 personer, sedan de döde blifvit afdragne. I Upsala Län, såsom ett af de tätast bebodda, funnos, år 1792, allenast på hvart helt Mantal 5 personer, då nämligen efter vanliga beräkningslättet 1-del af hela Folknummern antages såsom manbare Jordbrukare.

Ståndspersoners och deras Uppaffares förökta antal, okloke Författningar, som hindrat mindre förmögna personer att bygga hjonelag, och som vägrat dem att på

egen hand nära sig, samt flere förödande krig i dessa begge lifva secula, hafva tid efter annan minskat de arbetande tjenstehjonens antal.

Ifrån äldsta tider hafva våre Lagstiftare varit betänkte uppå, att i Landslagen förbinda tjenare till ordning och till hofsamhet emot sina Husbönder, samt att på året utfästa en viss stämmodag. Icke förän år 1635, har man fökt att med magtord tvinga sig till tjenande medhjelpare, förutan deras egen villja. Uti 4:de §. af bemälte års Riksdagsbeslut, anhöllo Ständerne om en särskild Stadga öfver tjenstefolk, samt om ett Mandat af det innehåll: *att hvilken Karl, som icke vore en sjelfbesuten Borgare eller Bonde, eller hade sin vissa Husbonde, skulle oskrefven vara fallen till Knechts- eller Båtsmans-tjenst; på det inga Veckolönare, eller Lösdrisvare och Ldttingar, i Landet lidas må, och alla Stånd desto bättre fång hafva på Legofolk.* En sådan Legohjons-stadga utfärdades dock ej förr än år 1664, hvilken ytterligare föröktes och skärptes genom Kongl. Förordningen för tjenstefolk d. 23 Nov. 1686; till följe hvaraf, *samme efterfrågan och undersökning ske skulle med pigor och andra qvinnor, och skulle de, som icke någon tjenst hade, eller beviste sig ega medel att drligen*

nd-

ndra sig, pligta efter Byggnings-Balken, eller på Konungens Slott, Fästningar och Ladugårdar $\frac{1}{4}$ -dels år hållas till arbete: och den som lättingar och sjelfgoda hos sig intoge och hyste, skulle pligta 40 mark S:mt. Det blef ock då förordnadt, huru mycket manskap på en hel, half, fjerdedels, och mindre gård bestås borde. Ingen tillstades heller, vid 40 marks straff, hafva mera manskap, än han hel årslön gofve. Därmed öfverensstämde de uti detta Seculo utfärdade Tjenstehjons ordningar, af d. 6 Aug. 1723 och d. 21 Aug. 1739. Uti denna sista stadgades nämligen, Art. 1. §. 1, 2, att ingen Landstrykare, Lösdrifvare, Lättingar eller Inhyshjon skulle i Riket tolas, hvarken i Städerna eller på Landet. Och gälle ingen ursäkt, hvarken för Dräng, Piga, eller annat Tjenstehjon, att afhålla sig ifrån årstjens, för andra ndringsmedels skull, som the sig åberopa eller förebära kunde. Om med de uppräknade epitheter mentes liderligt pack och kringstrykande tiggare, så bör den idoge Allmenheten visserligen fredas för sådana skadliga och lättjetulla personer; men det öfverensstämde icke med den allmänna människo-kärleken, att med sådana öknamn vanhedra de medlemmar af den trefliga menigheten, som icke en tillfällig börd, eller vinning, förflett med

välmåga, utan som endast till arfslott unfått färdiga lemmar, med hvilka de på ett idogt sätt fökte förvärfva sig nödigt uppehälle. Rikedom borde icke gifva någon företrädesrätt; hålft den egna förtjenften och väl använda arbetsförmågan utgör den värdigaste och minst vanskelige egendom. Den ene friborne Medborgaren måste icke tartva den andras försvar; den medellöfas ostraffeliga seder böra gifva honom tillräckeligt hägn, om eljest någon tillgifvenhet till Fosterlandet och dess Styrelse må kunna förväntas. Hunger och nöd utgöra lättjans naturliga straff, och Lagen kan blott näpfa dem, som på ett brottsligt sätt misbrukat sin frihet. Om för Samhällets lugn vederbörande Upplyningsmän böra hafva ett uppmärksamt öga på verkliga lättingars företag, så är det däremot ej mindre obarmhertigt, än opolitiskt, att belägga den Husfadern med 10 till 20 Dalers pligt, som förunte en fristad åt den idoga Dagkarlen eller Gärningsmannen, och ännu värre, att uti ett så kalladt upplyst tidehvarf, anställa Soknejagter efter Människor, eller namngifna *Bönhaser* och *Inhyssingar*.

De uti ett och ett halft Seculo vidtagne Författningar, i afligt att vinna en förök

ökt tillgång på tjänstefolk, hafva medfört en alldeles motverkande egenkap. Ej förse välbefutne Bönder och privilegierade Skrå-mästare landets Hushållare med nödiga tjänstehjon, utan äro tvärtom sjelfve i behof däraf. Vi kunne därmed biträdas endast af små tarveliga Hushåll, som ej hemma med utkomst kunna sjsjelflätta sina barn. Kärleken till Födelseorten är länge rådande; men förmenas dem, att med det arbetslätt, hvartill de sjelfve hogfällas, få emot en erlagd skattpenning, föda sig, utan att de nödvändigt skola lättas under förmögnare Personers enskildta befäl, få anse de sig för fridlöse, och blifver på slutet ingen gräns för deras vandring.

Et Samhälles gemensamma lycka kan aldrig beredas genom aristokratiska och monopoliska företrädesrättigheter, och all-draminst kan dess välfstånd fotas uppå talrika tjänstehjon, som året igenom, vid mer och mindre behof, skola födas; utan långt mera på en ymnig tillgång af sig sjelfva rådande och närande Legoarmar, eller så kallada *sjjelfgoda Dag- och Vecko-lönare*, hvilkas biträde på den angelägnaste tiden emot arfvode eller beting kan erhållas, och hvilka dessimellan, under åtnjutandet af en oinskränkt näringsfrihet,

hålla Landthushållare sådana varor, arbeten och verktyg tillhanda, som blifva dem vida förmonligare, än tillverkade genom en, oftast hoglös och okunnig, tjenstehjons-skara. Det måste och höra till hvars och ens fria egendoms disposition, att i sitt Hus och på sin välfägna Jord få herbergera hvilken redlig människa man häst behagar, samt till medhjelpare antaga alldeles så många, som man för sig nyttigt finner. Det blifver alltid vederbörande Skattdägares sak, att ihogkommanden fåfänga Sköfaren med en elterkännande bevilning för dess öfverflödiga betjening.

Ehuru dryg den öfverklagade Backstugu- och Inhytes-hjonens dagslega måfåges vara, måste dock Jordägare, äfven hos oss, finna sådana personer för sig förmonliga, så vida ingen sjelf kan tvinga sig till husrum eller gårdstomt; och synes således allt förmynderskap i den vägen vara öfverflödigt. En helgårds Skattebonde skulle, med fyra och äfven fem tjenstehjon till sig, ej långt hinna uti ande-tiden, och vid gödsel-utkörningar, förutan sådana bi-armor. Mången Herregårdsbonde, som efter det Svenska brukningsfättet är pligtig, att till en viss åkers eller ängs bergning insinna sig med

långt

långt flera personer, än hvaraf hans lilla hushåll består, skulle ock omöjeligen kunna uppfylla denna sin skyldighet, förutan ett sådant främmande biträde, hvilket man under hvarjehanda sken fökt i orten bibehålla och försvara. Det borde högst blifva Församlingars ensak, att tillse det icke få många utlokne Inhyeshjon af en Ledamot enskildt, utan all vederhäftighet antogos, att Soknemännens gemensamma Fattigassa dymedelt blefve lidande.

Den på Riksfens Ständers tillstyrkan, d. 8 Mart. 1770, utfärdade Kongl. Förordningen om Jordbrukets upphjelpande, har märkeligen återgifvit en personlig fäkerhet åt medellösa Medborgare, då den tillåtit alla åboer å de minsta Torpställen och Nybyggen, att i öfverensstämmelse med det äldsta Budordet, få föröka sig och uppfylla Jorden. Denna prisvärda Förfatning har mera hedrat och gagnat Tidshvarivet, än Resolutionerne af d. 12 Dec. 1734 och d. 12 April 1739, som tillåta Bönhasjagter och Försvarskarlarlagföring; men mycket återstår ännu, att fria Sveriges Invånare ifrån det allt ifrån den förbistrade Medeltiden till oss införda Naringstväng. Vedermälen gifvas beklageligen ock, att åtskillige Skråordningars verkställighet ännu ända inför Thron-

nen påyrkas, och att alla före 1770 gä-
 lande Stadgar emot arbetsföra Inhyfes-
 hjon åter skulle upplifvas. Flere vår nu
 regerande Konungs nådiga Författningar
 till befordrande af en mera allmän närings-
 frihet i Landet, lofva ofs imedlertid en
 glad uppklarnad dag, och bör tillika K.
 Commerce-Collegii i dy mål afgifna patrio-
 tiska tillstyrkanden med alla goda med-
 borgares tacksamhet belönas.

Hvad Tjenstehjonens dyra lega be-
 träffar, som man önskar genom en ny
 Stadga få inskränkt, så bör därvid ihog-
 kommas, att Banco-myntet genom 1776
 års Realisations-Förordning blifvit till 100
 procent förhöjdt, och att Penningevärdet
 ytterligare genom de uti detta Decennio
 tillkomna Riksgäldscedlar blifvit förfäm-
 radt, så att Penningen, vid ett agio imel-
 lan 40 och 50 procent, nära förlorat $\frac{3}{4}$
 af det värde, densamma år 1739 ägde.
 Alla varupris hafva ock nu upptigit ut-
 öfver Penninge-stockens förökning; Hus-
 bondefolkets egna yppighet har förökt de
 tjenandes inbillade behof, och detta öf-
 verlysningsbegär har ingalunda sitt ur-
 sprung från Torp och Backstugor. Ett
 mera alfvarsammt efterdöme af Husfader
 och Matmoder, samt afböjandet af gård-
 farande Vestgöthars retelser med deras ut-
 bud-

budna luredrögare - gränlät, torde blifva de kraftigaste medel till mera hushållnings vinnande. Det förhåller sig i öfrigt med betinget om årstjenst, såtom i allmänhet med varor; vid öfverflödigt tillgång därå, måste Säljaren utbjuda dem, och åtnöjas med Köparens anbud; men vid ett knappare förråd, måste varan efterlösas, då och Säljaren utfäster priset.

Om den sanna statistiska läran föga vill erkänna billigheten och nyttan af någon slags Taxa, så måste en taxa på människor vara den minst behöriga. Dessas halt är äfven ganska olika, och en god Husbonde betjenas utomdels gärna för $\frac{1}{4}$ -dels mindre lön, än den illa berycktade. Vid tvister i Sterbhus och Concurser om den öfverenskomna lönen, kunde markgångspriset å Dränge-dagsverket, med afdrag för helgedagar och föda, tjena till någon rättelse; men ingen ting vore billigare, än att hvart Tjenstehjon finge en liten contrabok å sina lön-uttag, uti hvilken det lofvade arfvodet i penningar och persedlar, på credit-sidan i vissa columner, genast vid inträdet uti tjensten, af Husbondefolket infördes. Någon gång torde väl Husbonden ej så mycket kunna skriva; men om hustru, barn eller granne, i dy mål icke heller biträda kunde, så torde

de en annan gång sjelfva Tjenstehjonet kunna, till bevis, lämna et quitto.

Genom Adresse-Contoir, ställda under behörig uppligt, torde få å Landet, som i Städer, det mindre värdiga efterskanddet efter Tjenstfolk, och mycken tidspil-lan vid en angelägen årstid, kunna få å Husbönders, som de tjanandes lida undvikas.

Att Tjenstefolks vanart och lättja inom en mansålder mycket tilltagit, är o-nekligt; men måne oseder i gemen tagit sin början nedifrån de lägsta Klasser? Då det öfverhand tagna fylleri- undantages, så torde de Förnämre i Staten, på sidan af seder, hafva sjelfve det mästa att förebrå sig. Om Öfverhetens vidtagne Författning, år 1779, att förekomma Barnamord, blifvit missbrukad, och efter ett nog allmänt påstående, föranledt till mera lösaktighet, så blir förökningen af o-gift Tjenstfolk, hvarken ett medel, att minska olägenheten i ordentliga hus af den öfverklagade skörlefnaden, eller befordras dymedelt den för Samhället nyt-tige populationen. Då Husfader och Mat-moder, utan deltagande i fyslor och utan eftersyn, tillbringar sin tid i maklighet och vällust, så pockas förgäfväs på idog-het för de utgifna stora löner åt Tjenst-folk

folket. Däremot i de hus, där efterdöme gifves af goda seder, af ordentlighet och arbetsamhet, samt där folket åtnjuter rättvisa och gammaldags omvårdnad, så saknas ännu icke slitige, redlige och tillgifne tjenare. Den som väl kan påminna sig ett halft seculum tillbaka, kan intyga, att mången, som nu helgas för Nädig Herre och Fru, då kallades Kära Far och Mor. De fleste visade äfven Tjenstefolket en motiivarande ömhet, och hedrades det samma med namn af *Sällskapet*. Det Tjenstehjon, som tillhandagått med mångårig trohet, utstyrdes med hvarjehanda förnödenheter, då det samma skulle fätta eget Bo; eller blef vid sit Husbondefolks fränfalle ihågkommet med någon legat eller gåfva.

Mycket har blifvit tvistadt om Folkömsningen icke borde utfättas till en annan årstid, och hafva äfven förslag i det ämnet blifvit till Kongl. Maj:t ingifne. Knapt någon månad gifves, som icke af vissa Personer blifvit ansedd för tjenligare till flyttning, än den nu brukliga. De flesta, som önskat ändring, synes dock hafva förklarats sig för midfommarstiden, såsom den för fyfslor mäst lediga, och att hvar och en sedan komme att berga, det han sjelf skulle förtära, eller framföda
kreat

kreatur med. Men utom det, att en klok Landthushållare alldrig är ledig, och nyttjar som bäst den långa dagen, så äro de motskälen af vigt, att Bonden behöfver förutse hvad föda åkern lofvar, innan han betingar sig flera med-ätare. Han är och i Junii månad näst penningelös, och äger ej fäd, hvarest lönen sålunda till en del utbetalas; mycket mindre är den åkern bergad, som är somligstädes tjenstehjonet i lön, eller såsom i stat, tilldelad. Tillfället är och då ypperligt, att sjöledes flytta ur Riket, hvartill värfningar icke tryta; och som den tiden tillgång gifves till en lönande förtjenst, och hela Naturen, liksom leende, bjuder allestädes fria hyddor, så skulle en hvar då finnas mindre hogad, att ikläda sig ett års lifegen-skap, än vid den kulna hösten. Någre hafva tillstyrkt ömsningen vid jultiden, såsom den ledigaste; andre hafva funnit midfastan, eller Landtbo-fardagen tjenligast, både för de hjonlag, som skola sätta nytt bo, och äfven för alla Förpacktare, hvilka ömsom kunde behöfva mer eller mindre Folk; men Landtmannens förråd komme då att handhafvas af olika tjenstehjon, som ej händer vid michelsmestiden. Försigtigast torde således vara, att bibehålla den efter gammal häfd brukliga

fläm.

flämno-tiden. Skäligt vore dock, att i anseende till Calendars förändring (lika som vid vatndämningar och vid djurfångstiden förordnad är), påöka 11 dygn. Tidigare, än den 12 October är ibland icke bergningen fulländad; och senare äro vägarne ofta obrukbare, eller behöfva kreaturen delsförinnan att inklasvas.

För Stadsboer är illa passande att folkömsning och boslyttning för Hyresmän infaller på samma dagar; hvarföre och flämno-dagen för tjenstehjon med förmon kunde flyttas till d. 12 Oct. och äfven till d. 12 April, om 2:ne flyttningsterminer i Staden bibehållas skola. Många hafva tillstyrkt, att ömsningen af tjenstefolk i Städer allenast skulle ske om Våren, och om Hösten på Landet, hvarmedelst det sistnämnda mindre kunde blottas af Folk. Vist är, att lyckökande tjenstehjon, till eget och allmänt fördärf, samt utöfver behöfvat, rusa till Städer, och i lynnerhet till Hufvudstaden; men osäkert är, om icke genom ett sådant tvång och konstig tillställning, den, som hogfäldes till Stadstjenst, häldre om Hösten toge sig på Landet ledig, och undertiden blefve en verkelig Lösdrifvare och liderlig Person. Handels-Balkens XIV. Cap. 2 §. utstakar en enda flyttningdag om

om hösten för både land- och stadsboer; och äro i sanning större delen af våra Småstäder icke annat, än krämmande Bondbyar. För tjenstehjon måste i Städer 2:ne Legostämmor hafva blifvit, likasom för Hyresfolk, af det skälet tillätne, att Bopärlädes Höft och Vår både fattas och brytas kan.

Att förekomma Orlofsledlars opålitlighet, torde vara nog svårt; dock synes billigt vara, att hvar och en på sitt hedersord, om ej under eds förpligtelse, betygade sannfärdigheten af sin utsaga. Det skulle ock förmodeligen medföra mycken nytta, om tryckta formulärer för diverse slags Tjenstehjon stadfästades, uppå hvilkas ena sida alla goda egenskaper, såsom trohet, flit, aktsamhet, fromhet, sedighet, nykterhet, samt färdighet och kunskap i vissa lyslor eller slögder, uppräknades, och å den andra alla sämre tillmälen, såsom otrohet, lättja, vårdslöshet, sturskhet, lättfinnighet, fylleri, oduglighet och okunnighet, uppfördes. De för tjenstehjonet passande egenskaper blefvo då allenast stående, men de öfrige öfverströkos. Någon gång torde dock inträffa, att begge de motsvarande egenskaperne borde utstrykas, såsom, då man ej med öfvertygelse och sanning kunde kalla tjenste-

tjenstehjonet ärligt och troget, men vid bristande lagliga bevis af motsatsen, ej vil-
 le underkasta sig en äfventyrlig reconven-
 tions-fråga. Orlofsledeln bestyrkes sedan
 med egenhändig underskrift och sigill; el-
 ler med bomärke, och ett ojäfaktigt vit-
 ne, af sådant Husbondefolk, som ej kun-
 de skriva, eller hade något signet. Som
 ock man ibland erfarit, att det afflyttan-
 de tjänstefolket, efter erhållen Orlofsse-
 del, vist ovanlig sturksket och begått
 hvarjehanda öfverdåd, så kunde ett sär-
 skildt bi-afsked, dels förekomma sådana ut-
 brott, dels upplysa den nya Husbonden
 om tjänstehjonets sluteliga förhållande,
 dels ock tjena till förpalsning för det af-
 flyttande legofolket.

Friheten att på en tiderymd ifrån Olofs-
 messo- till Larsmesso-dagen få återbära en
 tagen städsel, är ett af de mäst felaktiga
 bruk, som här i landet varit öfliga, och
 som ofta fatt Husbönder i villrådighet och
 i mistning af ett dugligt tjänstehjon.

Flera hafva för detta med både för-
 stånd, och med en medborgelig billighet,
 yttrat sig om Husbönders, så väl som
 tjänstehjons rättigheter och skyldigheter.
 Någre hafva väl påstått, att blott fjells-
 våld och efterlåtenhet minskat 1739 års
 Lego-stadgas verkan, men de fleste haf-

va dock funnit den samma nu för tiden till full verkställighet omöjelig. Den har ock visserligen genom ett tyft bifall blifvit, liksom af sig sjelf, upphäfvnen; och föga lärer någon angifvare, i mannaminne, hafva anmält sig, för att draga vinning af berörde Förordnings 5 Art. 3 §, så lydande: *Driflar sig Husbonde, under hvad sken det vara må, mera i städsfel och lön att losva och gifva, eller Legohjon att fordra och taga, böte 20 Dal. Silfvermynt, Angifvarens ensak.*

För att icke öka lidvördnaden för Kongl. Förordnanden, så har en upplyst Öfverhet med den prisvärdaste varsamhet handhaft förevarande granlaga ämne; den har nämligen, däröfver nådigst behagat inhämta Rikfens Ständers, så väl som Landshöfdingars och tillförordnade Comittees Betänkanden, samt desutom tillåtit hvar man i Samhället, att sig däröfver fritt få yttra; och dock har högsta Magten till denna dag aktat betänkligt, att häruti vidtaga något visst beslut. Vid denna tidens fanatiska svärmerier om människans naturliga rätt och jämnlighet, torde nu mer, än någonsin, vara angeläget, att noga väga de tjänande arbetares medborgeliga rätt, hvilka, ehuru de ej hafva något ord med i laget, likväl till en be-

betydlig del utgöra Rikets väsenteliga styrka. Om vissas trängtan efter en ny och alfvarsam tjenstehjons - stadga är öfverdrifven, så torde dock en efter tid och omständigheter afpassad, och till allmän efterlefnad påbuden ordning, kunna, så vida vår Rättegångs-method ej lägger hinder i vägen, medföra nagon nytta. Det utkast, som på Nådig Befallning, år 1778, meddeltes Rikens Ständer till öfverläggning, synes i de flesta hänseenden vara lämpligt, och torde sålunda korteligen kunna författas:

§. 1. Hvar och en må allestädes antaga och hålla så många Tjenstehjon, som han sjelf gitter.

§. 2. Rätte Legostämman vare ifrån then 12 October till samma dag året thereafter, å alla Landsbygder; och jämväl i Städer, ther Husbonden ej, blott uppå ett halft år, Tjenstehjonet städslat.

§. 3. Vill Husbonden upplåga sitt Tjenstehjon, eller Tjenstehjonet sin tjenst, bör thet ske then 10, 11, eller 12 Augusti; förslummas thet, vare så Husbonde, som Legohjon, fästade intill annan Stämmodtid. Är Husbonde eller Tjenstehjon frånvarande, upplågelse-dagarna, gälle upplågning å ömse sidor, enär then för thet öfriga Husfolket kungöres.

§. 4. När uppfägelse skett, vare Husbonde skyldig, att inom ett dygn therefter lämna Tjenstehjonet Orlofsedel, sådan som thet förtjent; vägrar han thet, tage Legohjon vitnen till bevis, att thet uppsagt, och böte Husbonden 3 R:d. 16 skill. För Drängar och Pigor, Gårdsrättare och Dejor betjene Husbonde sig af tryckta Orlofsfedlar, efter thet fastställda Formuläret, å hvilka the egenskaper öfverstrykas, som till Tjenstehjonet ej äro passande; teckne ock Husbonde sedan sitt namn therunder, med tillsatt signete. Kan Husbonde icke skrifva, och äger intet sigill, sätte han thå sitt Bomärke therunder, och vitne annan man, att thet egenhändigt skett. Förer Husbonde uti Orlofsfedeln sådant in, som med sanningen icke öfverensstämmer, böte 6 Riksdaler 32 skill.

§. 5. Vill man Legohjon fästa, tage thes Orlofsedel eller Bevis, hvar och huru thet tjent, samt förene sig med Hjonet om Tjenst, Lön och Städslepenning; äge äfven magt att genast Städsle gifva, och lämne han sedan Tjenstehjonet skriftligt betyg å then fastställda lönen, eller gifve therå, i vitnens närvaro, sitt munteliga löfte, thå han ej skrifva kan.

§. 6. Sitt Legohjon må Husbonde till ny årstjenst städja, och therom med thy åfämjas, utan att afbida uppfägningstiden. Eho, som städslar annars Tjenstehjon, innan thet Bevis undfått, pligte 3 R:d: 16 skill. Samma bot vare för Tjenstehjonet, som sig förr, än lagdt är, af annan man städja låter.

§. 7. Nu hafver Legohjon städslar tagit, äge thet ej våld, att then återbära, utan bör sedan i rättan tid sig ovägerligen i tjensten inställa. Sker thet ej, eller städjer thet sig till en annan, hämtas Hjonet af närmaste Krono-Betjent, till then först städde, och böte ett års lön till then, som lidit.

§. 8. Skrifver Legohjon, eller skrifva låter oriktig Orlofsfedel, förfalskar eller förfalska låter sådant unfånget Bevis, böte Legohjonet, och then thertill halp, eller råd gaf, 6 R:d. 32 skill. hvarthera, Angifvarens ensak; fülle the ock all skadan, som theraf timat.

§. 9. Inom Stad och Sokn skall lagstaddt Hjon i tjenst gå, tre dygn efter Stämmodag; men utom Soknen å Landet, njute 7 dagar; inställer thet sig, en eller flere dagar förr, må Husbonde icke vägra thy, till thes egna behof, lika många dagar i stället, å läglig tid. Dröjer

thet längre, än sagdt är, gånge som Lagtherom bjuder.

§. 10. Husbonde hänte Tjenstehjonet med thes kista och kläder, eller betale hvad flyttningen skälige kostat. Vare ock Tjenstehjon skyldigt, att sina tillhöriga saker i Husbondens hus behålla. Sker annorledes, pligte Tjenstehjon halft års lön, och then, som sakerna hyste, 3 R:d. 10 skill., Husbondens ensak.

§. 11. Ej må någon under 21 års ålder städja sig i tjenst hos annan man, ther Fader och Moder till är, och Hjonets tjenst betarfvar; gör thet någor, vare ogildt, eller gälde then så itaddes, ett års lön till then lidande. Samma rätt äge Fosterfader och Moder, som i vård upptager fattigt och värnlöst Barn under tio års ålder.

§. 12. Tager Tjenstehjon i fredstider värningspenningar, tjene icke thes mindre till nästa Legostämna. Väller Värfvare Tjenstehjonets ostadighet, och icke tillhåller thet, att tjena ut sin årstjenst, vare skyldig, att gälta Husbondens skada, med hela then öfverenskomna årslönen; ehvad Hjonet förr eller sednare tjensten öfvergifvit.

§. 13. Husbonde, som kan skrifva, vare pligtig, att lämna i Tjenstehjonets hän-

händer en skriftelig moträkning å thes penninge-uttag och behållning. Han upgifve ock alla sina Tjenstehjon till anteckning för Kronans utskylder, och vare för them ansvarig; men therom äge Husbonde och Legohjon att åsamjas, om these Kronopeningar i räkning påföras skola.

§. 14. Förgriper Tjenstehjon sig emot Husbonde, och uppkommer rättegång them imellan, så måga the öfrige Tjenstehjonen vitne bära, thå ej annat skälighet jäf är, och ther ej andre vitnen till äro. Låter ett genvördigt Tjenstehjon efter begagna förbryteller, sig icke rätta, äge Husbonde magt thetsamma ur tjensten vråka; och vitne äfven thå Medtjenare om fanna förhållandet.

§. 15. Ej må Tjendehjon rata Husbondes Ivarsgoda kost, eller på något sätt förklena thes hushållning; bryter thet häremot, böte 1 R:d. 32 skill., Husbondens ensak.

§. 16. Tjenstehjon, som på ett eller annat sätt, ovarsamt med eld omgår, straffes som i 1. §. XXIV. Cap. Byggn. Balken säges, änthå att ingen skada theraf skedde; och sitte thesutom en löndag i stocken. Sker thet en annan gång, ökes straffet efter Domarens ompröfvande. Kommer skada theraf, tjene thet af, med

årstjenst, så långt och så länge thet gitter.

§. 17. Tjenstehjon, som varit stadigt i sin tjenst, och som på ålderdomen Husbonden ej mäftar till dödsdag underhålla, vare berättigadt, att af Församlingens fattigmedel njuta uppehälle, framför andra behöfvande.

§. 18. The böter, som i XIV. Cap. Hand. Balken, eller i thenna Stadga icke äro ansedde för Målssegandens ensak, tillfalla Församlingens Fattig-kassa, ther Husbonden bor.

§. 19. Alle Kongl. Maj:ts. Ämbetsmän och Betjente, them utmätning i större eller mindre mon anförtrodd är, anbefallas, att på anlitan, skriftelig eller muntelig, af Husbonde eller thes rätts innehafvare, skyndsamt handräckning lämna; och i öfrigt åligger them tillse, att thenne Stadga varder noga efterlevvad, så att the vid ansvar, sjelfkrafde angifva hvad brott, som emot thensamma föröfvas. Och tillkommer thet Prästerskapet, att en gång om året, på en söndag, nära före upplägnings-tiden, å Predikstolarna uppläsa så väl thenna Stadga, som XIV. Cap. Handets-Balken och XV. Cap. Missg. Balken, hvilka Lagens rum uti allt, som icke

icke här annorlunda förordnad är, skola äga sin fulla kraft och verkan.

Allt öfrigt synes i Lagboken vara tillräckeligen ihågkommet. — Intet Rike kan äga bestånd, förutan en väl afmått Samhälls-ordnings iakttagande; men de rådandes anspråk uppå Menighetens arbetfamma biträde, vare alltid inskränkt inom Medborgelighetens och den alla i gemen öfvertygande Rättvilans gränser; ihögkommande få Lagstiftaren, som Statsmannen, *Horatii* varning;

Interdum Vulgus rectum videt.

PHILALETHES.

Om Hushållningen i Dalarne.

(Inlämnat till Hushålls-Comitén i Nov. 1793.)

Ett Lands styrka beror af dels bördighet, af folkets mängd och idoghet. Saknaden af någondera bereder vanmägt; likväl kan en mindre bördighet genom idogheten ersättas. Dalarne, mitt fädernesland, hvars ställning jag i anledning af Kongl. Maj:ts anmaning tänker till en

del vidröra, är i denna lifnämnda belägenhet. Det har i allmänhet en svag jordmon: dess belägenhet nära fjällen ger det ett hårdt klimat, långa vintrar, sen vår, sen skörd; ofta fryser säden bort. Allt detta oagadt; och fastän Dalkarlen således måste föda sina kreatur inne nära två tredjedelar af året; oagadt han oftare än andra Landskaps-boer måste vidkännas missväxt; oagadt han efter den bästa äring icke har två tredjedelar af sitt spannmålsbehof; är han dock icke i allmänhet i sämre belägenhet än andra Svenska Provinsers invånare. Han erfätter genom ontanka, slit och mångfaldig industri, hvad jorden nekar honom. Utom de tillfällen Bergverken gifva till förtjenst, genom grufbrytning, kälning, körslor och hvarjehanda arbeten, begagnar han sig af sitt lands alster. Här brännes tjära, sågas bräder, tillverkas laggkärl och takspån; där huggas slip- och vätje-stenar, brännes kalk, smides liar, häst-skor, föm, spik, knivar, äfven af myrmalmen, som förut till järn beredes. Han kringförer alla dessa produkter, ganska mycket utom Länet, såsom humla och togel, och han hemsläpar lika tunga last af spannmål, ofta till 5 a 6 skeppunds vikt. Man känner dess periodiska utvandringar till nästan alla Rikets

kets Provinser, för att lägga stenmurar, gräva, rothugga och dika, och sjelfva qvinfolken, utom sitt köns flögder att spinna, sticka och väfva, äfven bomull och bomullstyg, veta att sköta jorden under männernes frånvaro, följa dem ofta bort på deras arbeten, och hafva med deras utvandringar i tynnerhet för ändamål, om våren att förrätta trädgårdsarbeten och om hösten att tröska.

Dalkarlens, den egentliga Dalkarlens ofvanföre Falun, tarfliga lefnad i mat och kläder, förorsakad af nöden, stadgad af vanan, är ett annat medel att underhålla en folkstock, som är stor i förhållande till landets varu-afkomst. Så länge ingen välmaga hunnit sprida sig allmänt ibland dem, är ingen fara att detta lefnadsfatt förändras, och det tjenar imedlertid, att hos dem underhålla sunna och starka kroppar. Deras jords och hemmans skatte-natur, deras lefnad endast ibland likar hemma hos sig, dana och underhålla hos dem en slags frihet och sjelfständighet; och på sin lilla och magra torfva, under sitt enfalliga tak, yrkar Dalkarlen sina rättigheter och sträfvar emot allt förtryck med den ifver och färdighet till försvar och hämd, som utgör karakteren af ett fritt och manligt folk, och som
gjort

gjort detta Lands invånare i alla tider utmärkte.

Då man ser detta folks knappa lefnadslätt; huru de gå Landet omkring att föka arbete; då man hör omtalas deras lands magerhet och tätta misväxt år, samt de små Hemmansdelar de besitta; anser man dem naturligtvis för ganska olyckliga, och man är genast färdig att i all välmening föka, huru allt detta måtte hjälpas. I synnerhet hafva de ett eller annat år, efter någon märklig misväxt och nöd, varit föremålet för det allmännas uppmärksamhet. Ganska ofta hafva de af Regeringen med spannmåls lån blifvit undlatte: för öfrigt har det stadnat vid blotta medlidandet och välmeningen. När nöden varit förbi, har ifvern att hjälpa ocklå varit förbi, och alla de vackra projekter, som emedlertid på befallning inkommit, afvakta förmodligen nästa hungersnöd för att blifva underfökte.

I och för sig sjelf kan det vara mycket ovifst, om Landet derpå väckeligen tappat. Det är en stor fråga, om, i allmänhet tagit, Dalarne är fämre än andra Rikets Landskap. Såsom mycket bergigt, stenigt, sandigt, skogigt, är det väl således till jordmon och belägenhet bland de fämsta: det är ock ingen tvifvel, att den

od.

odlade jorden här, är i ganska liten proportion emot areala innehållet; men nog tror jag åkerbruket här vara bättre skött, än någorstades, och nog lefva här mera menniskor och kreatur på mindre vidd af upptagen jord, än annorstades. Om så är, bör nitet för Dalarnes upphjelpande icke hafva annat föremål, än att man antingen vill hafva folket mera välmående, eller att man tror att mera fördel vore att draga af landet genom uppodling. I förra fallet är det onekligt, att det är hyggligt att se ett folk af välmåga: allmänt spridd, är den en välsignelse, endast det kunde länge räcka och källan vore outöslig. I det sednare afseendet, är lika onekligt, att här gifvas oändeliga tillfällen till odling. Många kärr eller myror äro af den beskaffenhet, att de kunna utdikas; myckenheten af fäbodar, hvarmed nästan hvar By är försedd; myckenheten af skogar; allt detta framställer ypperliga tillfällen dertill; men för den, som lefver på dagen, som måste ut för att förtjena sig bröd till föda och penningar till utskylder, är ingen tid öfrig för nya upptag, då man knapt hinna sköta de gamla. De som äro välmående, finna ännu alltid jord att köpa och lösa af den fattige och gäldskyldige, eller tillfälle att använda si-

na penningar i handel, hvartill Dalkarlen är mycket fallen, och hvartill granskapet med Norrige, Landets industri och många särskilda produkter, samt Invånarnes utfärder, gifva dem de bästa anbud och lägenheter.

Blefve denna Allmoge mera välmående, — och detta kunde den genom fortfarande industri blifva, om täta goda år infölle; skulle säkert angränsande Provinser dervid förlora. Några tämligen goda år, som detta lands invånare nu (1793) haft, hafva endast gjort, at de äro mindre fattige; ty sista kriget, fri-corpsarne och de ökade utskylderne fördjupade dem i skuld och armod. Ett eller annat godt år behöfva de ännu för att repa sig, för att betala sin gäld, förse sig med boskap och återfå sin förra folkstock. Komma flera goda år, så minskas utvandringarne eller blifva kortare. Men det skall ännu gå långt ut, om äfven på längre tid inga misväxtår inträffa, innan Dalkarlen tänker på nya uppodlingar. Han blir maklig och lat; ty ehuru slitig och hårdig han är i arbete, när nöden tvingar honom, känner han nog, likasom andra, värdet af lättjan, och förstår att spara sin kropp. Han och hans barn skola då bygga sig nya och beqvämare hus, skaffa sig
sin

sin egen bärnvins-panna, en yngre häft,
 kyrkkläder, silfver-skedar och tunilare.
 Allt detta är godt, och hvem kan miss-
 unna sin medbroder att han mår väl;
 men om han derunder afvant sig att äta,
 jag vill icke säga bark-brödet, som ingen
 nu mera äter, men hafverbland-kakan;
 om han och hans söner deremot skola haf-
 va deras hvardags-sup och flötmölja; då
 torde det sedermera, vid infallande miss-
 växt, blifva tungt att återgå till den
 fordna tarfligheten; lyckligt om han icke
 sedan häldre blir hemma och svälter el-
 ler går ut att tigga, än tar ränseln och
 yxan på ryggen och vandrar bort, hvil-
 ket sednare likväl är detta lands väl och
 förmon; icke för det, att han ju kan va-
 ra bättre hemma och der bättre nyttja
 sig; men för det att det bibehåller Dalkar-
 len i vanan att arbeta, och för det näst-
 gränfande Provinser, som äro folkfattige,
 som hafva Herregårdar och stora oklyfda
 Hemman inom sitt område, och skona sig
 för tunga arbeten, behöfva hans spade,
 rot-yxa och slägga. Korrt sagt: då i ett
 land mästadelen måste vara fattig för att
 arbeta och anskaffa det nödvändiga; så
 tror jag, att Dalkarlen åtminstone, som
 dervid är van, bör vara, icke ufel, men
 behöfvande. Dervid vinner Riket, och der-

derigenom underhålles led från led den konst och de armar, som till vissa nödvändiga svarare arbeten äro oumgångliga.

Vill man hafva Dalarne uppodladt, måste hushållningen hos grannarne först sättas på en annan fot. Desse måste öfverge sin skadeliga hushållning med de stora Herregårds-bruken, Torpen, trädgården och de ständiga ängarne. Genom en sådan förändring, skola de nödvändigt blifva folkrikare, industrien stiga, arbetsmethoderne förbättras. Hvad industri kan man begära af en Torpare? Hvad förbättring på Hemmanet af den, som ej rått om det, eller icke har en lång och orubbelig besittnings-rättighet derå? Hvad omtanke och drift af en Fogde eller Rättare, som har ingen eller föga skada eller förmån, om det går bättre eller sämre; som icke på något sätt delar afkastningen af gården? Hvarföre, t. ex., i dessa Provinser, Helsingland och Gestrikland undantagne, nyttjas icke öfverallt, där skog är, rior och tröskmachiner, och monne en lag derom icke vore äfven så nyttig, som om humlegårdar? Vore det icke nyttigare att pålägga Säterierne att bygga rior än karakters-byggningar, och vore det icke ännu en sak att utbyta? Likaså
bo-

koställen, präst-gårdar, samt krono-hemman? Kunnat förändringar af detta slag anses förtjena mindre upmärksamhet, då det ankommer uppå, at minska dagsverken, at erhålla mera, bättre och säkrare fäd, lättare at conservera och transportera? Huru mycket at vinna i våta år? Huru många 1000 tunnor förspilles icke på åkern, vid införslen, vid uttröskningen, och huru mycket upätes ej af mössan innan tröskningen kan företagas?

Efterhand skulle, genom rior och trösk-machiner, behovet af tröskare från Dalarne förminskas; och genom de andra förbättringarne i Landthushållningen, skulle folkstocken i dessa Provinter ökas, och Åboerne sjelfve förrätta sina hemmans arbeten. Dalkarlarna singo mera stadna hemman, och då kan rätta tiden til upodlingar för dem inträffa. Som de älska sin hem-ort och egna lefnad, och vilja klyfva och behålla sina små klyfda jord-lappar, blir då för dem ingen annan utväg, i synnerhet då tillika deras folkstock ökas (som händer alltid då krig, hunger och farsoter ej infalla), än at uptaga ny jord och bygga sig ut från byarne.

Deras åkerbruk har i sednare tider mycket förbättrats, dels derigenom, at

de mera kommit lig före med råg-fäde och jordpäron; men i synnerhet derigenom, att de här och där börjat aflägga den okloka seden, att låta åkern hvart annat år hvila. Nu äro de på många ställen komne till hvart 3:dje år, men det kan verkligen tåla hvart 4:de. De socknar, som vidtagit Falu-bruket, och öfvergifvit den ständiga åkern, hafva blifvit verkligen förmögne. Skedvi, Torflång, Vika Socknar och en del af Tuna, äro på högden af kultur och välstånd, i synnerhet den förnämnda. De lefva, eller kunna åtminstone nu lefva, blott af sit jordbruk, och gå fällan ut att arbeta. Frukansvärdt att denna lyckliga perioden icke länge räcker. Vällefnad och öfverflöd äro redan där, och makligheten vill gerna gå i bredd med dem.

Hvad som egentligen lägges Dalkarls-hushållningen till last, är Hemmans-klyfningen och Ägo-blandningen. Genom den förra, så vida sträckt den är, äro minsta delen fullsutne, och många kunna ej föda annat än getter; genom den sednare, hindras de otroligt i jordens skötsel.

Men så är Landets sed, och ehuru väl de söka genom byten och lösen att få det nästa uti den byn, där de äro boende, kan det dock icke alltid så passa sig;

Således äro de ofta i flera byar, i synnerhet genom giften, delägare; men i den by där de hafva sitt hemvist, äro svårigheterne större att byta sig tillfammen; flere kunna väl inse och önska sig förmonen deraf (och det är icke utan, att de ju, i synnerhet de förståndige, jämkja sig tillfammen); men mästa delen skatta sina stycken som de känna, där de och deras fäder nedlagt sit arbete, högre än grannarnes, och på det lättet blir intet stor-skifte af; de fara i stället kors och tvärs om hvarannan, ifrån den ena usliga jordlappen till den andra, och man kan väl tänka, att bruket i så styckade delar och gården, ehuru väl de kunna vara skötte, icke ändå kan blifva det förmonligaste, där den ena, liksom i alla samm-gården sker, nödvändigt skall bero af den andra; ingen kan hägna sitt, och ingen vill tillsläppa af sin lilla bit till diken, ehuru behöflige de kunna vara. Rågsfädet kan här i deras öppna åkrar icke gärna drifvas, eller någon förbättrad kultur äga rum; utan som de mästa, och ofta endast några få vilja och hafva lägligt, måste de andra också göra. Alldrig kan åkren igenläggas till jordens förbättring, utan måste i stället utmagras, i synnerhet för dem, som icke hafva tillräcklig boskap,

för att få tätt och få starkt göda, som för en fattig jord fordras.

Hvad som afskräcker Dalkarlarna från storskifte, utom den farhåga de hafva att få lämre, och kärleken till hvad deras förfäder haft, är kostnaden dervid, i synnerhet då det ankommer uppå, att det genom Landtmätare skall förrättas. Likväl, och som Förordningen af 1783 stadgar, att så snart en enda delägare det begär, skall storskifte för sig gå, hafva flere Byar blifvit storskiftade, och det är att vänta af upplysningen, som efter hand allt mer och mer intager Allmogen, och visar den dels egen nytta, att hemmansägarna antingen sjelfve byta sig tillhopa, eller beqväma sig till storskifte, i synnerhet om genom goda råd och anmaningar ifrån dem, som kunna verka på deras öfvertygelse, de blifva om nyttan deraf för dem samtliga, vederbörligen påminne. Likväl hör härvid anmärkas, att likasom alla ekonomiska författningar, då de äro generella, hafva den olägenheten, att de icke alltid passa för alla ställen; så är ock Storskiftes förordningen, ehuru förträfflig den kan vara för orter, där skillnaden i jord, jordarter och belägenheter icke är så stor, öfverallt icke lämpelig till Dalarne, där omväxlande berg, dalar,

lär, skogar, fjöar, elfvar och bäckar, inom en liten omkrets beredt så olika jordmoner och lägen, att man inom en enda bys ägor träffar lera, sand, svartmylla, sten, grus, myrjord och särkilda blandningar af alla dessa; tilläggom ännu, alla större och mindre aflägsenheter från byarne, som alltid förändrar jordens värde; och då är det verkligen svårt, att reducera, som Förordningen föreskrifver, skiftena till två, högst fyra för hvar och en, med den besynnerliga föreskrift, som cirkuläret till Härads-Rätterne och Landtmätarne af år 1791, stadgar, att *end* skiftena efter Landtmdtarens eller Delägarrens godtycke och öfverenskommelse blifvit lagde i flera, fastän tvist icke yppas, stadfästelse derå ej får lämnas, utan den skedd

delningen då blott får tjena vederbörande till esterrättelse så länge de enhälligt dermed åtnöjas. Följden deraf blir nödvändigt den, att en sådan delning eller storskifte, hvarvid Landtmätaren, af ägornes natur och aflägsenhet, och Byamännens efter deras tycke förmonliga påstående och öfverenskommelse, sett sig nödsakad att lägga jorden i flera skiften, icke kan hafva bestånd i framtiden, utan tvärtom, så snart någon i byn uppodlat sina nya jorddelar, kommer en som vanskött sin, eller blott vill skada

sin granne, och kastar den öfverända. Således gifves ingen säkerhet, och ingen vågar företaga betydliga odlingar och förbättringar; äfven som det affkrämer andra, att tänka på och ingå i storkifte. Man tror sig ofta genom Förordningar afhjelpa milsbruk, då man lixväl genom dem endast bereder nya. Hvad man minst borde göra, är att öka ämnen till tvister. En skälilig, en någorlunda jämkning, är här det högsta, kanske det förmonligaste, man kan vinna. Det är mycket bättre, att låta ägo-blandningarne fortfara, än att ge anledning till processer och jordens vanhäfd; men bäst, att låta öfverenskommer, hurudana de kunna vara, antingen i anledning af deras egna, eller den få kallade Refkarlens, eller Landtmätarnes jämkningar, vara gällande, och stadfästelse derå borde alldrig nekas. Huru vill man här inskränka skiftena till två, högst fyra, då man har vanligen tre årgångar, och borde hafva fyra, efter man skall hafva dem? Och då ängen nyttjas till circulationsbruk, men största höbolet består i hack-flogar, skoggs- och myr-rödningar, hvaraf den ena ligger invid Byn, den andra $\frac{1}{4}$ mil, den tredje milen bortt, och det i alla väderstreck, somliga mot solen, somliga i bakläge? Hvilken nästan omöj-

omöjlighet, att efter Förordningen skifta detta tillfammans? — Där kan det ock icke göra stort till faken, om det är storskiftadt eller ej; nästan bättre, att man har litet nära och litet längre bort; litet hårdvall och litet våtländt; litet bättre och litet sämre; och i allmänhet, ehuru man på afstånd, i sin patriotiska ifver kan tycka, att allt detta är förvändt och borde rättas; så är det dock, när man kommer nära, när man ser ägornas figur och beskaffenhet, när man lär sig känna folket och dels hushållning, icke så lätt, att jämka detta ihop, för den ena som har litet, den andra som har mycket; den ena som har häst och kreatur, den andra som har blott en get eller ett par får; den ena som är ensam, den andra som har stugan full af folk; och allt detta så, att icke de fleste skola blifva missnögde. Med all möjlig välvilja, blir man förbryllad, och slutar med att låta det vara som det är, och låta hemmansägarna jämka sig emellan som de kunna. Det är kändedom af alla dessa betänkligheter, som utan tvifvel vållat att Storskifts-Förordningen af 1762 undantager Bergslagerne, samt Stora Koppar-Bergslagen och Dalarne, ifrån storskiften, emedan, som orden lyda: *de icke med den nytta och be-*

Åänd, som på andra orter i Riket, kunna
 ske, så framt likväl icke några Ryslag ther-
 stades finnas, som enhälligt åstunda storskif-
 te, och dörne äro af den beskaffenhet, att
 thet kan blifva gagneligt och i framtiden o-
 rubbadt.

Detta är hvad man kan säga om Ä-
 goblandningen och dess hjälp Storskiftet,
 då man vill tala i allmänhet om Dalarne.
 Jag tänker, att där det är nyttigt och
 kan verkställas, är det antingen redan
 skedd, eller sker det med tiden. Där det
 är mindre förmonligt, eller svårare att
 verkställa, blir det väl som det är, så
 framt det icke bifalles eller utverkas ge-
 nom någon delägares nyck eller lärskilta
 förväntade förmon; ty man bör i allmän-
 het föreställa sig, at när uplysning och
 goda efterdomen fåt verka, och författ-
 ningarne äro afpassade att befordra saken,
 samt framför alt, säkerheten är stadgad, så
 at hvad som en gång gjordt är, blir be-
 ständande; skall allmänna viljan snart läm-
 pa sig derefter, och då afgöra hvad bäst
 och nyttigast är. Dalkarlen är hvarken
 slögtänkande eller rådvill. Man kan nä-
 stan spara sig det befväret, att räkna för
 honom; han ser nog det rätta och bästa;
 men han har icke alltid råd och lägenhet
 att verkställa det.

Medan jag är vid detta ämne, torde jag till uplysning få nämna, att hvar Socken i Dalarne har sin vissä skatt och sitt vissä antal Soldater eller Rotar. Tid efter annan, ofta på nog korta mellanskott, har detta blifvit inom hvar Socken jämkadt vid såkallade *Socken-refsvor*, som blifvit nödvändige genom de lönderdelningar, byten och skiften, som här så ofta tima, och förändra ägarenas namn, dels igenom de utvidgningar eller inskränkningar den odlade jorden fått; men i tynerhet genom de förändringar, jorden sjelf i häfd och bördighet undergår; och det är dessa sista grunder, som göra dessa *jdmknings-refsvor* högst obillige och skadlige, just för det, att vid dem, på åkerns och ängens häfd och bördighet hafves förnämlä afseendet. Om, till ex., vid den ena *Refven*, lika skatt och delagtighet i Soldaten blifvit satt på ett tunland god och fruktbarande jord, som på två tunnland mager och oländig; men den goda åkern råkat i dens händer, som vanskött honom; och den magra jorden i dens, som förbättrat henne; så skriker den första, om några år, på orätt; han visar och låter syna, att han, som betalar lika skatt, har hälften mindre afkastning än den sednare, och så får *refven* skulden; och han med de

flere, som äro i samma belägenhet, upphöra ej förr, än de utverkat ny ref, då ny jämkning sker, och derigenom har den idoge med sin flit, sin svett och sitt arbete gjort sig sjelf skada, och blott ökat skatten för sig. Likaså obillige, som därför sådane jämkningsrefvar blifva, i anseende till skatten, likaså obillige blifva storskiften i anseende till jorddelningen, om de icke blifva genast stadfästade och för alt klander i framtiden fredade.

Den andra svåra anmärkningen mot Hushållningen i Dalarne, är Hemmansklyfningen. Visserligen kunde det tilläfsventyrs medföra vissa fördelar, om hvar och en Bonde kunde hafva så mycken jord, att han i jämna år kunde föda åtminstone en Häst, 3 eller 4 Kor, utom sin åboskap, och att en viss hemmanslättning inkränkte klyfningen, så att ingen feck besitta mindre; visserligen, om sista ej beviljades på ofullsutna delar, icke arfskiften af sådana tilläts, och lösningsrätten ginge sin lagliga gång, blefvo de färre hushåll, som deraf efterhand skulle upkomma, mera välmående; men det är ock lika säkert, att folkmängden derigenom ansenligen skulle förminskas, industrien och arbetsamheten aftaga, och de andra Landskapen sakna hjälpare i sina landt-arbeten, sina hemmans

mans skötsel. Så fattig Dalkarlen är på penningar, och då det således vid arfskiften ankomme uppå, att merendels en skulle utlösa de andra, blefve detta likväl en rätt svår omständighet. Den som åtog sig hemmanet, råkade i skuld hos alla sina syskon; och då nästa delen icke kunde lämna lång kredit, stadnade hemmansägaren i bekymmer och oförmögenhet att sköta hemmanet; kreaturen skulle snart utpantas, och den läkraste följden deraf vore hat och oenighet Syskonen emellan. Det vore då så godt, och bättre, att införa förstfödslo-rätten, och göra hemmanen till *fidei commis*; men i det fallet, hvad vill man göra af alla de andra barnen, söner, döttrar och mågar, som under föräldrarnes lifstid utgjort ett samfaldt hushåll? Att utdrifva dem, göra dem husville, blir svårt; att låta dem sitta kvar, aldeles inhyfeshjon, vore ännu svårare. Således tror jag, att det bästa ändå är, att låta detta folket, efter sin urgamla sed, skifta och klyfva så långt de sjelfva tycka att det bär sig och lönar mödan, och då man annorstädes tål backstufvu och inhyfes-hjon, samt finner dem äfven nyttige, hvarföre icke tåla desse, som likväl hafva sin egen toriva, så liten den ock är, och dermed äro nöjde.

Icke

Icke är det en abfolut nödvändighet, att hafva egen häst; man kan hyra sig grannens när det behöfs. Icke heller är det alldeles nödvändigt, att hafva flera kor; många hushåll hafva blott en, och ganga många ingen, och de hjelpa sig ändå godt fram. Mängden af kreatur är väl gerna afpassad efter myckenheten af foder, och då detta icke ökas, utan tydeligen minskas genom ett mindre antal hushåll och arbetare; så är det troligt, att en hämmad hemmans-klyfning skulle verka ett mindre antal af boskap i landet, och följakteligen, då allt annat är lika, häfden af jorden blifva sämre och äringen mindre. De som nu icke hafva tillräckligt foder af sin lilla jordlapp, samla löf och bark, myr och skogsgräs, samt allehanda ris: detta skulle, vid en hämmad hemmans-klyfning, till största delen uphöra; ty fullsuttna bönder hafva icke tid dermed, och finna det icke löna mödan. Häldre minska de sin Ladugård.

Svårigheten af Krono-uppbörden, samt att så usle hemmans-åboer icke alltid mäga utgöra sin skatt, har alltid blifvit anfördt såsom ett skäl mot klyfningen; äfvenså, att vid hårda år, Kronan nödgas bilpringa Allmogen med spannmåls-lån, som dels sent blifvit betalade, dels slute-
li-

ligen måst eftergifvas. Vifferligen är detta till någon del grundadt; men om hvar 10:de eller 20:de år, Kronan utlånadt till Dal-Allmogen 1000 tunnor fäd, och deraf sedan skänkt efter 100; så lärer väl denna förlust 10 gånger vara ersatt genom en så stor folkmängds personliga utskylder, som här, utöfver hvad på andra orter och hemman är vanligt, till Kronan inflyter och ökar dess inkomster. Jag tror ock icke, att här i Länet skola vara mera restantier, än annorstädes. Aldrig saknar Soldaten sin årslön. Falu-Bergslag, som är innehafvare af Kronans ränta i en del af Länet, bör icke klaga och klagat icke, hvarken öfver hemmansklyfning eller restantierne, hvilka sidsnämnda kunna det ena året vara mera, det andra mindre betydliga. Denna Bergslag bör tvärtom, lika med Kronan, finna sin förmon i en större tillgång af mantalskrefne personer och arbetare. Dessutom sige Kronan förmodeligen i våra år, likafullt bispringa Dal-orten med spannmål; och så länge den får bibehålla den goda methoden, att utgöra utskylderne efter rotarne, så att de inom sig hålla reda på hvarannan, är detta väl det beqvämligaste så för dem, som för Uppbördsmännen.

För

För att hindra hemmans-klyfningen (den man alltid ansett för skadlig, men som af mig anses vara så nyttig, att jag tror den i andra Provinser, i afseende på folkstockens förökning och landets uppödling, snarare böra uppmuntras än motarbetas), tillåta Lagarne, att ofullsutne hemmansdelar få lösas efter metis-manna ordom af de fullsutne i samma hemmantal. Denna rättighet begagnar man sig stundom af äfven i Dalarne, och många hafva vid *Jämknings-resvarne* förstått, att åtaga sig större skatt, än på dem verkligen belöpte, för att icke allenast blifva fullsutne, utan äfven sedermera få under sig de ofullsutnes jord. Men denna rättighet, obillig i sig sjelf, är så mycket skadligare, som den blott gynnar den rike och tjänar att samla till vissa personer mera jord, än för dem kunde behövas, tills den åter bland deras barn och efterkommande klyfves, så att de snart ock få blifva ofullsutne, och således icke uträttat annat, än att för en viss tid förstöra några hushåll här och där. Det större ändamålet, att få ågo-blandningen minskad, har härvid icke blifvit befordrad, utan merändels får en sådan lösare flera stycken jord på flera särskildta ställen; hvarföre jag håller före, att om en sådan lösningsrät-

rättighet skulle med någon förmon blifva bibehållen, borde den icke gälla för den förre och fullfötne hemmansäboen, utan snarare för dem, som hade de närmaste jordstycken, hvilka bäst passade sig tillhopa; hvarmedelst efter handen och utan tvång, hvad som med storskifte åsyftas, kunde befrämjas.

Till ytterligare befordran häraf, och till förebyggande af klyfningen i för små och spridda jord-lappar, i synnerhet af åkerjorden, borde ett minimum stadgas för hvart stycke; till exempel af ett halft spanmland eller 10 fnesland, lå att fasta och skifte icke på mindre jord finge tillåtas; och att efter en viss tid af ett eller två år, som kunde lämnas för att derunder jämka sig tillhopa, de som sedermera befunnos innehafva mindre, skulle vara underkastade att taga lösen, dock alltid så, att denna lösningsrätt vore dem förbehållen, som innehade styckena bredvid.

En sak, som mycket förstör Dalkarlen, är hans långväga fäbodar, till 2, 3, 4, ja flera mil från byarne. Hit skall han merändels två gånger om året flytta med sina kreatur, eller hålla ett hjon, som mjölkar och vaktar dem, ehuru mjölken icke är värd kanske hälften af hjonets

riets föda. Härifrån skall han om vintern, i å 2 månaders tid, vara fysselfatt att köra sitt foder, som han om sommaren hackat imellan stenar och buskar, och derföre kallas *hack slogar*. Ofta äro desutom dessa fäbodas illa anlagde, på obekväma och oländiga ställen, då stundom i granskapet ypperliga lägenheter finnas till åker och äng. Men de hafva en gång blifvit så anlagde, och dervid blir det. Kostnaden, besväret att flytta husen, öfverväga icke nyttan; men Bondens råd och lägenhet ligga i vägen, och om en eller annan vill, äro de andra icke för ögnablicket hugade eller mäktige dertill. Den bästa gödseln (sommargödseln) bortflödas imedlertid på dessa oländiga och stenbundna platser, och utbredes åfvanpå vallen. Faller det någon omtänksam in, att på fäbode-lagets distrikt och gemensamhet, vilja begagna sig af någon god lägenhet, lägga sig alla deremot för minskningens skull af betet; och på det fättet kunna aldrig upodlingar ske, där likväl ofta de bästa tillfällen dertill kunna vara. Upmuntringar härtill borde gifvas; det borde förordnas, att om någon sig anmäler, bör en viss terrain till honom utsynas, så mycket som han på en viss tid, till exempel inom tre år, anses kunna
med

med maklighet medhinna att upptaga, och på det en sådan utsyning icke måtte endast tjena att instänga platsen utan vidare odling, (hvilket skulle blott skada de andra fäbo-delägarena), bör det vitet utlätas, att om han icke inom den utsatte tiden, fullgjort sin utlofvade odling, bör stängseln åter till allmänt nyttjande utläggas; men har han fullgjort odlingen, bör han derå njuta fasta för sig, och om han vidare vill upptaga och odla, bör det honom under lika vilkor tillåtas. På sådant sätt kan något vinnas, och flera läckas att företaga sig samma arbeten.

Hvad som felas Dalkarlen till sådana företag, och i allmänhet till sina behöfs uppfyllande, är i synnerhet tid. Han förspiller dagsverken på sina strödda och små lappars skötsel; på sina långa fäbodefärder; på skjuts och väglagningar; långt från sitt hemvist, på lands-by och fäbodevägarne. Han skall om sommaren laga broar, och om vintern köra snö plog och trampa myror. Allt detta är ändå kanhända mindre betydligt, än den tid han förspiller på de långa och tätta kyrkofärderne. Socknarne äro här vidlöftige; många byar äro 3, 4, 5, 6 mil från Kyrkan belägne. Således åtgå kanske 2 dagar före, 2 dagar efter Sön- eller Hel-

gedagen; han skall desutom lägga i matfäck för fram och återfärden, för sig, hustru och barn; bästa kläderna nötas; brännvin köpes och förtäres; häftar skola medfölja; landsvägen tar emot spillningen, och mycket foder förlippes på hvilo-stäl-lena.

Jag räknar, i medelmåttig beräkning, för Julen med Nyårs- och Trettonde-dagen, 8 förlorade dagar, och ännu mera, när vinterföret korrt förut infallit, för dem, som äro vane att vara ute på körningar; ty de måste då genast hem, och komma sig icke åter ut förr än efter Trettonde-dagen. Förlusten är så mycket känbarare för alla dem, som skola, som man säger, lefva af hästen, med käl- malm- järn- ved- körflor för Bruken och Bergslagerne, som hästarne, med hvilka man under den långa hösten intet kunnat förtjena, nu åter hela 14 dagarne, och just den tiden, då föret är bäst, skola stå stilla och äta up fodret. Sedan skall bonden köra hem hö och halm ifrån fäbodarne, hvilket tager borrt mycken tid för dem som hafva dem aflägsne; så kommer han åter ut på de nämnda Bergslags-körningarne; men förlummar dervid icke gerna, att söka sig hem till husförhören, för att några dagar roa sig tillsammans med grannarne; så kommer Påsk, då

då han åter begifver sig hem, för att förflösa en vecka eller mera, och detta merändels just den tiden, då föret börjar lida till slut och han bör vara angelägnast att förtjena, för att kunna utgöra sina utlagor och få sig fäd. Mariæ-Bebådelsedag och tvänne Böndagar hafva härunder äfven kommit honom till hinder och förvirrat hans körflor. Många löka sig alltid hem till dem; ty när två kyrkodar på rad infalla, är det alltid för Bonden likasom en helg, och han kommer sig icke gerna i arbete den tredje dagen. Sedan kommer Pingst med Christi-Himmelsfärdsdag, merändels i brådafte fäningstiden. In summa: man kan öfverhufvud räkna 30 förlorade dagar i året för den extraordinära Gudstjeniten, och med den ordinära blir det verkligen inemot hvar 4:de dag som bortgår, hvaraf minsta delen användes till sitt ändamål, men förnämligast till fräffande, supande och oordentligheter. Tings-Rätts Protocollerne lära visa, att de mästa brottmål dateras från Helgerne; det äro de, som mäst rikta krogarne, alstra de mästa oäkta barn, och underhålla framför allt tiggerier och lättja i Landet.

I ett af naturen mindre gynnadt Land, sådant som detta, om man vill att folket

der skall lefva och förförja sig; betala alltid förökade utskylder, och ännu dertill med upodla; målte man också lämna det tid och lägenhet dertill. Hos oss, åtminstone i Bergslagerne, äro vinter och sommar lika angelägne för Landtmannen. En förlorad dag om våren gör mindre åring om hösten; en förlorad dag om sommaren gör fodret mindre och lämnre; om hösten räcka inga dagar till: de blifva korta, rägnaktiga, fäden mognar sent, ofta blir den liggande öbergad under snön. Om vintern skola kolen köras ur skogen, veden och fodret hem i gården, gödseln ut; och för att skaffa penningar till Kronan, Soldaten, Stadsboen, hvilken listnämnde utborgat fäden sommaren förut, måste nästan man ur hufset ut att forä och arbeta. Huru illa komma då icke högtider och helger (denna *andeliga luxe*) till pass; men fällan skall man höra den arbetande hopen, den det verkligen angår, från hvilken det tager brödet ur munnen, deröfver knöta. Den anser allt detta för Guds instiktelse, och vet icke, att det är mennisko-påfund, och en den skadligaste lämning efter Påfve våldet, som gör oss till Utlänningens Skattdragare och alltid skall hålla detta Landet i vanmagt, icke allenast genom en minskning af millioner dags-

dagsverken, som den förorsakar, utan förnämligast genom den större förtäring och det öfverflöd, hvartill den ger anledning. Det är obegripligt, att en sådan ofed kunnat så länge fortfara, och att detta Seculi upplysning icke förmått afskaffa den; att hela corpsen af Landtmänner icke nog förstått sitt intresse, för att göra detta ämne till ett allmänt postulat, och att om fördomar, grundade på en långlig vana, äro att urfägta hos Allmogen och den ringare klassen, den bättre, den som studerat landets ekonomi och intresse, som så mycket skrifvit om dess upphjelpande, icke allmänneligen, såsom en den viktigaste omständighet, yrkat de onödiga helgers och helgedagars afskaffande, och visat den otroliga förlust de åstadkomma. Det är obegripligt, att Prästerne alldrig yrkat den gudomliga lagens enkla efterlevande, med blotta hvilodagens helgande, ibland annat af det obestrideliga skälet, som erfarenheten så tydligen framlagt, att ju tätare Gudstjenst, ju mindre verkan och alfvar, och att ju större helgedagar, ju större utsväfningar och oordentligheter. Det kan med rätta kallas ett storverk af Gustaf III, att han inskränkte dessa helgedagars antal; men då det fants, huru lätt några kunde bortta-

gas; huru väl böndagarne, efter de skulle fortfara, kunde flyttas på söndagarne; huru mycket Landet och Allmogen deraf förkofrade sig; hade det ock bordt uppmuntra Styrelsen, att afskaffa dem allsamman.

Det är i synnerhet för Dalarne, hvärs Allmoge tyckes vara bestämmd, att i ordets vidsträcktaste bemärkelse, föda sig i sitt anletes svett, som det är högst nödigt, att icke borttaga de till arbete af Skaparen bestämde sex dagar i veckan. Det är för denna Allmoge i synnerhet nödigt, att icke på kyrkofärderne förspilla så mycken tid. Derföre vore det äfven af stor betydighet, att de stora och vidlöftiga Socknarne, om icke klyfdes till flera, åtminstone förleddes med tillräkliga Kapell. Det medför ostridigt mindre besvär och kostnad, att en Adjunkt refer 3 till 4 mil från Moderkyrkan, än att hela Byarne skola färdas så långt och längre, åtminstone alla Böndagar, för att undgå plikt. Man behöfde i förra fallet icke lämna hus och hem i barns och gamla käringars vård flera dar, utan hjälp om elden kommer lös; man behöfde icke i köld och elakt väder framsläpa barnen denna långa vägen för att döpas, och liken att begrafvas. Dessa Kapell behöfva
icke

icke vara kostsamma; man har god tillgång på timmer och bräder. De böra anläggas, där det tillika kan vara tjenliga ställen till uppodlingar; ty folket bofätter hellst omkring Kyrkorne, och gin kyrkoväg ger flera arbetsstunder. På många ställen behöfdes deffa Kapell äfven till folkets hyfsande och barnens bättre undervisning, som för den långa vägen fram till Kyrkan och Skolan, länge förblifva i det första råa tillståndet, icke allenast i affeende på Christendomen, utan äfven i andra kunskaper; och som krogar ännu icke hunnit anläggas vid Kapellen, eller kunna der blifva lika indrägtige som vid Moder-kyrkorne, skulle kassan och federne dervid vinna. I granskapet af fäbodar, eller invid dem, skulle detta locka folket att fätta sig där ned och dela sig från byarne; en ibland de nödvändigare anstalter till detta Lands upphjelpande, så vida derigenom en myckenhet dagsverken vinnes och uppodlingarne då först komma i gång.

Det kan icke vara nödigt, att en Präst oftare kommer till ett sådant Kapell, än en gång i månaden: då christnas barn, begrafves lik och utdelas nattvarden. Desimellan kan en By-Skolmästare, eller annan ärlig man, ur en Postilla hålla pre-

dikan; men bäst vore, om en ordentlig prest-
 vigd Scholmästare kunde sättas vid hvart
 Kapell. Huru hafva Bruken inrättat för sig?
 Icke hafva de råd, att låta sitt folk för-
 sätta Bruksarbetet och låta hamrarne stå.
 Tiden är dem angelägnare; derföre hafva
 de Brukskyrka och många hålla Bruks-
 Präst, och så angelägen borde tiden äfven
 vara för Landtmannen, i hvars yrke allt
 mycket mera ankommer på ögnablicket.
 Kostnaden till ett Kapells upbyggande af
 träd, kan stiga högt till 4 a 500 R:d.,
 och om arbetet indelas på 2 eller 3 år,
 samt, där Allmogen vore fattig, något
 förskott af allmänna medel till smide,
 spik, fönster, altarskrud m. m., som an-
 komme på penninge-utgift, kunde lämnas;
 tviflar jag icke, att den ju godvilligt å-
 toge sig det öfriga, som utgör verke och
 dagsverken. Man har sett *Gustafs* och
Sophia Magdalenas nya förlamningar icke al-
 lenast upbygga sina Kyrkor och Präste-
 gårdar, utan äfven bestå ansevärliga sam-
 manskott för att genomdrifva ansökningar-
 ne om skilsmässan från deras Moder-kyr-
 kor.

Förhörens hållande i Byarne, är en
 annan sak, som icke allenast förspiller
 många dagsverken, utan ock leder till
 frostande och fylleri samt därmed följande
 oor-

ordentligheter; hvarföre det icke vore otjenligt, att påbjuda, det de skulle hållas i Kyrkorne efter slutade Gudstjänster.

Städernas belägenhet i Dalarne, och deras exklusiva rättighet att handla och till mästa delen fournera handtvärkeri-arbeten, förorsaka äfven många förspilda dagsverken. När Bonden skall resa flera mil för att erhålla en fjerding salt eller strömming, med flera dylika små förnödenheter, är närings-systemet verkligen illa stäldt. Det är icke min mening, att nya Städer skulle anläggas; detta är för ingen del min önskan. Jag ville blott att Städerna flyttade ut en del af sitt Borgerkap; att i hvar Socken, en eller två handlande, efter Socknens storlek, skulle fätta sig ner: likafå handtvärkare. Man ser väl, att Ståndspersoner här och där hålla Köpmanna-varor till salu; men som detta är förbudit, kan det icke ske så öppet, som det borde. Här och där hålles också en gång om året marknad; men allmogen kan då blott för en kort tid försöka sig med hvad den behöfver. Westgötar resa väl också omkring, och äro på ett eller annat ställe ständigt boende; men de hafva vanligen icke annat än öfverflödsvaror, och på det sättet skada de kanske

mera, än de gagna. En sådan utflyttning af Borgerfkap, fom jag föreflagit, fculle i en ordentlig och tillåten väg äfven öfna cirkulationen af varör, öka produkterne och industrien i Socknarne, lätta fpannmålshandeln, och befämja annan kultur, än blotta fädens. På det fättet fculle små Köpingar, på de mästa ftällen, efterhand omkring Kyrkorne uppkomma, hvilka efter min öfvertygelse fculle blifva af mycken nytta. Träd och kålgårdar fculle blifva mera allmänna; ty hvarje handels- och handtverksman fculle snart anlägga fin, och bönderne deraf taga efterdöme. I allmänhet hafva Städerna för mycket Borgerfkap; men på det fättet fördelades de till landets nytta och uppkomft.

Tanken ledes natutligen på den nyttiga kulturen af jordpäron, fom på en gång är bröd och fofvel, och i detta land, där fäden ofta fryfer, med få mycket mera fkal borde idkas, utgöra en ftändig näringsgren, och införlifvas i bondens hushållning. Det är väl fannt, att Allmoggen redan känner defs nytta; men den ringa framgång denna kultur ändå haft, kommer utan tvifvel af fvarigheten, att förvara denna jordväxt, samt lättheten att tillgripa den; då annan föda icke är för

för handen. Således, när våren kommer, har Allmogen deraf ganska litet kvar till utfäde. Att hjälpa detta, är kanske ingen annan utväg, än att inrätta Socken- eller By-källare, där hvar och en finge om hösten inlämna, hvad han till utfäde om våren kan aflägga. På det fättet har vid *Svartnäs* Bruk, denna kultur inom 4 à 5 år kommit i fullkomlig gång. En källare inrättades med lärar för hvar och en af Bruksfolket: dessa lärar voro i början ganska små, högst för en half tunna hvardera. Början gjordes med 1, 2 à 3 kappars insats; hvilken sedermera få tilltog, att lärarne snart måste utvidgas. Verkan deraf blef den, att jord-päron skördades tunnetals om höstarna; att fädesmagazinet vida mindre tillitades, och att Bruks-arbetarens täkningar fingo ett annat utslag. Om, till en början, Klockarna, som hafva tämligen goda löner och ringa tjenstgörning, kunde åläggas, att på sina boställen inrätta sådana förvaringskällrar för Allmogen; om Under-Officerarne gjorde detsamma, hvartill Boställskassan kunde bestå första kostnaden; vore åtminstone till en början något vunnit, och detta blefve exempel, som säkert skulle följas, då man feck röna verkan deraf. På detta fätt skulle de magra,
sand-

landaktiga backar i Dalarne, äfven blifva fruktbarande; och detta vore så mycket förmonligare, som detta landtbruk kan skötas af de svagaste händer, kan tyffel-fätta ålderdom och barn, behöfver ej dragare och större redskap, erfordrar föga gödsel, och gifver på mindre jord en vida större afkomst, än af säden. Hvad fröjd för den, mot vintern från herr-arbete hemkommande Dalkarlen, att finna en förut icke påräknad föda för sig och sina barn, och att nu med den mindre behöfva dela det slagade fåret, då han går till sitt kålnings arbete, eller gifver sig ut på sina körningar? Detta skall ännu mer upmuntra till giftermål och barna-afvel, och man skall icke behöfva frukta hvarken för jordens vanskötsel genom hemmans klyfningen, eller för folkets bergning på för små delar, eller att Dalkarlen icke uppbrukar och odlar ny mark, då han på nära håll har lägenhet dertill. Men det är nödigt, för att vinna dessa bättre utfikter för framtiden, att Regering, Embetsmän och Prästerskap dertill bidra; att någon hjälp till utfäde i början gifves till de fattige, såsom förskott, det de skulle vara skyldige att alltid underhålla; med mera som i detaljen blir för vidlöftigt att anföra, och äfven onödigt,

dig, i fall man icke finner detta förslag vara af någon betydenhet, eller tror utgiften och besväret vara betydligare, än den deraf väntade nyttan.

Något om Börs, Cours, Agio, Riksgällscontors-Handel, m. m.

Den Klafs af Medborgare, som betecknas under namnet *Börs*, har i Sverige ofta haft det ödet, att blifva beskylld för de följder, som i Finance-vägen upkommit af *Krig, Missväxt* och *Kredit-Mynt*.

En vis man har i sina Dictamina tillåtit sig följande uttryck:

”Med någorlunda visshet vågar jag säga, att Spekulationerne vid Coursens upjagande, förnämligast äro grundade på Riksgällscontorets stora vaxel-behof; att om mitt förslag angående stora Sjö-Tulls klareringen vinner bifall, torde en del af uträkningarne vid Coursens upjagande komma att försvinna; att man ser vaxlar fås, blott de betalas till det allt jämt förhöjda värde, Säljarena derföre åstunda; att en del af orsakerna till en trögare förfälgning af vaxlar, hölt
en.

"enkelt igenfinnes uti den uträkning på
 "vinning, som Trassenterne naturligtvis
 "måste för sig upgöra; att de hafva pen-
 "ningestyrka nog, att icke för behof nöd-
 "gas sälja, och kunna således uppskjuta der-
 "med; att de räkna på andras tryckande
 "behof, och kunna aldrig med sina till-
 "gångar blifva belastade genom saknad af-
 "fättning, så länge Riksgäldscontoret
 "behöfver uphandla stora summor; att de
 "föka den högst möjliga vinning på vexe-
 "len, och äro sjelfve oläkre när rätta stun-
 "den är att sälja; att Svenska producters
 "uphandling och utskieppning för Riksgälds-
 "contorets räkning, vore kanske den kraf-
 "tigaste åtvarning, att icke förmycket nyt-
 "tja tillfälle till enskilt vinning på det all-
 "männas alt för dryga kostnad; att Cours
 "och Agio bero af Trassenternes välbe-
 "hag, och rätta sig efter deras uträkning
 "på högre och högre vinning; att det är
 "en erkänd sak på Börsen, att Contorets
 "behof af vaxlar utgör rätta grunden till
 "all uträkning vid vaxlars förfäljande; att
 "det är der, som Agio höjes eller fälles;
 "att de, nemligen Trassenterne, draga
 "stor vinning af en allmän nöd och Riks-
 "olycka;" med flere dylika tillmälen.

På samma sätt klagade S. I. Norden-
 crantz i sin tid, och hans anhang, bitter-
 ligen

ligen öfver Traffenters och Exportörers egennyttiga sammanfättningar år 1762, sedan Banco-fedelstocken, efter Pommeriska kriget, upstigit till en summa af 149 $\frac{1}{2}$ millioner dal. k:mt., eller omkring 500 t:r guld; då ett sexstyfversstycke betaltes med 18 styfver i banco-fedlar, och då man i sjelfva Stockholm knappast kunde tillväxla sig 4 $\frac{1}{2}$ Dal. i slantar för en 6 Dalers-fedel.

Ofelbart singo de Handlande också upbära smädelser för mynt-teknens *non va leur* under Konung Carl XII:s sednaste regerings-år, och för följderne af plåtmyntets förvandling till kopparmynts-fedlar, efter det förra Finnska kriget; ty när ett Rikes Finance-verk konnit i oreda, hafva vissa personer alltid förstått, att förtiga orfakerne och declamera mot följderne.

Så gjorde Finance-Ministern Cambon åren 1792 & 1793 uti Franska Conventet; han declamerade som häftigast mot Agiotörer och Accaparörer, just under det han lät tillvärka och kringspida millioner gånger millioner Livres i Assignater. Det behöfdes den tiden i Frankrike ej mer, än att anses för Ägare af redbarheter, för att under namn af *suspect* eller *mal-intentionné*, blifva guillotinerad.

I Sverige fortfar man, att härleda alla varors stigande pris, ifrån Cours och Agio, och Coursens samt Agiots stegring åter ifrån Trassenterne; detta förmodeligen i affigt, att hvälfva allmänhetens missnöje öfver dyrheten, uppå Börsen, lika som stode det uti de Handlandes magt, och vore det en dem åliggande skyldighet, att vid ett beständigt jämt värde bibehålla en dageligen tillväxande Creditledel-massa. Under Konung Gustaf III:s Regering, allt intill år 1789, medan Riket var välsignadt med fred, goda lädesår, utländska låns och subsidie-medels indragningar, réelt mynt, samt en förmonlig utrikes handel och sjöfart, förspordes ingen klagan öfver hög Cours, inga tillmälen mot Trassenter.

När Coursen år 1795 föll ned till 47 skill., och agiot till 10 procent, och sedermera förblef dervid tils mot slutet af 1796, var detta en naturlig verkan af de föregående årens goda lädesväxt här i landet, och af en lycklig utrikes ställning för vår handel och sjöfart.

Riksgälds-Contorets Herrar Fullmäktige tillegnades då hedern deraf; men när en ovanlig torrika redan midfommärstiden år 1798 bådade oss dyr tid och stort behof af utländsk spannmål, hvaraf det å

tet

ret öfver Ijuhundra tunnör måste införskrifvas, under det, att z:nē med Convoy afgångna Svenska Handels flottör, blefvo ofs af Engelsmännen fräntagne (att förtiga de flera anfenliga förluster våra Handlande fått vidkännas genom uppbringningar och utländska banquerouter); då räknas det Traslenterne till last, att Courfen stigit, och då är det de, som göra sina uträkningar till vinning på Riksgälds-Contorets stora vaxel-behof och på det Allmännas bekostnad.

Under det banco-myntet åren 1793 och 1796 villigt köptes och såldes mot 10 procent agio i riksgälds sedlar, betaltes Landt- och Stads-Egendomar samt de flästa inhemskå produkter redan dubbelt dyrare, än hvad de gällde före år 1789. Man måste, till exempel, år 1796 här betala 10 R:d. för 1000 mu tegel, som förut villigt såldes för 6 R:d. 32 skill.; nu fas det ej under 13 R:d. 16 skill.

Agiot på murtegel, kan alltså sägas hafva stigit 100 proc., medan priset på silfver eller banco-mynt, icke förrän i Octob. 1799 uppnådt höjden af 50 procent.

Ett Skeppund takplåtar, som år 1788 kostade 12 R:d., betaltes år 1796 med

17 R:d., och i år med 34 R:d.; hvilket gör en skillnad eller agio af circa 300 proc. mot 1788 års pris.

Måne man derföre med fog kan påstå, att Säljarne till murtegel och takplåtar, hafva penninge-sstyrka nog, att icke för behof nödgas sälja, och kunna således uppskjuta dermed, och att de räkna på andras tryckande behof, och kunna aldrig med sina tillgångar blifva belastade genom saknad af sättning? Eller borde man icke tillika upprigtigt bekänna, att orsaken till vårt ökade behof af tegel och takplåtar, härleder sig från vårt öfverflödande pappers-mynt, hvilket till sin art och beskaffenhet är sådant, att ingen vågar gömma någon färdeles summa deraf; utan en hvar är tvärtom omtänkt, att så fort möjiligen ske kan, realisera sitt öfverlopps-förråd, uti byggnader, fast egendom, eller uti ehvad redbarhet som helst man kan åtkomma?

Många Fastigheter köpas, byggas och förbättras nu med upplånta penningar, lika som på 60-talet, i hopp att framdeles kunna åter försälja dem med vinst, vid en förmodad ännu rikeligare tillgång på representativer.

Det är på förhållandet imellan *Tillgångar* och *Behof*, som värdet af all ting beror.

Om ägta perlor kunde åstadkommas med lika lätthet och till lika myckenhet, som ärter; så skulle en tunna af de förre fås för vida bättre köp, än en tunna af de sednare; och om riksgäldsledstocken arbetas upp under nästa decennium till en fördubblad summa mot den närvarande; så kan man vara säker, att inom samma tids förlopp, skola 1000 murtegel villigt betalas med 30 R:d., samt allt annat ungefär i samma förhållande.

Det hörer ej till närvarande ämne, att utreda den frågan, huruvida en årligen tillökad penninge-massa, vare sig i metall eller i papper, befrämjar idoghet och population i ett land; men hvem vet icke, att jordens fruktbarhet befrämjas af måtteligt regn i rätter tid, och ingalunda af skyfall, beständigt regn och vattuslöde?

Det blefve för mycket vidlöftigt, att här upptaga och vederlägga alla de skäl, hvarmed det till Riksgälds-Contorets Herrar Revisörens granskning uppgifna förslag till förbättrande af *Rikets Finanser*, finnes uppfyllt.

Med fullt ut lika godt skäl, som förslagens författare förklenligt utlätit sig om Trassenterne, kunde man nyttja hans egna

ord och säga: att han behöft kasta skugga på andra, för att villa Allmänhetens omdöme och borrhblanda saken, på det man ej måtte falla på den tanka, att en inom tio år tillkommen Credit fedel-massa af 14 à 15 millioner R:d., eller circa 900 t:r guld, vore rätta källan till det onda som öfverklagas, och att Riksgälds-Contoret torde i betydelig mon sjelf vara vållande dertill, genom mindre lämpeliga vaxel-operationer; genom inköp mot banco-mynt till hög cours; genom försäljning mot riksgälds-sedlar till lägre cours; genom onödigt flöfade provisioner och interessen på utländska Correspondenter; genom förtidiga afbetalningar på Capital-gälden; genom upphandlingar af varor, och kan hända genom flera afsteg från dess instruktion och primitiva inrättning.

Att Riksgälds-Contoret detta år med sin jern-upphandling, om icke uppjagat priset, — åtminstone förekommit dess fall, är en onekelig sanning och bevifes bäst deraf, att de Handlande sjelfve funnit förmån vid sina jern-försäljningar till Contoret; men tiden skall visa, att provenûen af hela partiet, enär det sent omsider hunnit blifva förvandladt till utländskt mynt, kommer att stå Contoret dyrare, än om samma Capital hade blifvit här di-

rekte uti vaxlar användt och utremitt-
radt.

Utaf det quantum stång- och manufak-
tur-jern samt stål, som Contoret under
loppet af detta år upphandlat, kan hända
mot en summa af 530,000 R:dr, lærer
knappast 30,000 R:d. hunnit blifva till
vaxlar förvandladt. En ny utelöpande
sedelmängd af 500,000 R:dr torde således
vara tillskapad, utan att hafva åstadkom-
mit någon den ringaste minskning uti Con-
torets utländska gäld. Fruktansvärdt är,
att förhållandet mellan inköp och försälj-
ning, skall framgent blifva lika. Imel-
lertid förklarar Autor till projektet, att
den början, som med upphandling af
Svenska produkter till export, redan är
gjord, är alltför otillräckelig; men att man
har ansett betänkeligt drifva sjelfve inköpen
allt för fort, för att icke uppgaga priset och
löpa fara att förlora på handeln, eller åt-
minstone göra affättningen trögare; men huf-
vudsakeliga skälet har legat uti en ganska
billig omtänka, om säkerhet för hela före-
taget.

Det tyckes häraf, som Herrar Full-
mäktige sjelfve ansett detta förök vara
något vågadt; emedan Herr Författaren,
flera gånger i sitt förslag, anser Herrar

Revisorernes bifall och uppmuntran vara nödiga till handelns fortsättande.

Skall ändamålet vinnas, säger han vidare, så måste Contorets jernhandel utsträckas vida öfver de små quantiteter, detta är blifvit upphandlade; ty de förstå ingalunda till Contorets behof af vaxlar, än mindre till inköp af silfver.

Antingen nu meningen härmed är, att göra hela jernhandeln till ett slags monopolium, eller ej; så måste det dock efter denna plan sluteligen gå dertill; ty ett Verk, som alldrig kan klaga öfver felande penningestyrka, så länge det får låf utgifva sina sedlar till hvad myckenhet som helst, och som har i sin förmåga, att lemna Säljarena förskotter till lägre ränta, än de Handlande, och vel utan ränta, så vida det icke sjelft betalar någon derå; kan alltid vara säkert om utvägar till privata medtäflares uteslängande; och det går af sig sjelft hvad inköpen angår, i synnerhet om derjemte så tillställs, att närvarande slutfätt efter Banco-R:ds pris blir uphäfvit, och att alla jernslut ställas att betalas uti Riksgälds-dalrar.

Autor till Planen medgifver väl, att affättningen af de sålunda uphandlade export-varor, kommer att blifva det kinkogste af allt; han förmodar likväl finna utvägar

gar dertill, dels genom förfälgningar mot
 vexas inom Riket, men förnämligast ge-
 nom *Utskeppningar för Contorets räkning,*
ej allenast på Tyskland, Holland, England,
Spanien, Italien, Portugal och Medelhafvet,
utan och till America och West-Indien, och
 hvartill påliteliga *Mån* redan skola vara re-
 do, att sätta sakerne i gång för nästa år,
 om verket angripes med alfvare, och det kan
 ske, om *Herrar Revisorerne* upmuntra *Full-*
mägtige dertill.

Det tillhör icke mig, att pröfva om
Herrar Revisorerne äga magt att tillstyr-
 ka *Herrar Fullmäktige*, att öka sina be-
 kymmer med ett så vådeligt företag; men
 vore jag bland deras antal, skulle jag
 visserligen draga betänkande vid, att god-
 känna en plan, som efter allt mitt be-
 grepp, är byggd på falska principer, så
 till sin grund som sammanfättning, och
 ofelbart leder därhän, att för hvarje skep-
 pund stång-jern, som Contoret köper, få
 en ny 15 R:ds Credit-sedel i omlopp, och
 i samma progression än mera framdeles;
 ty i den mon sedlarne ökas till deras myc-
 kenhet, förlora de till deras halt.

I ett, år 1796, från trycket utkom-
 mit *Bref, Om Rikets Penninge-Verk* (pag.
 292), nämnes Credit-sedel-stocken hafva
 utgjort 8,036,098 R:d. vid 1791 års slut.

I fall den samma i denna stund bestiger sig till en summa af 15 millioner R:d., eller omkring 900 tunnor guld, och Contorets årliga intrader icke svara mot dess årliga utgifter till räntors och vissa ingångna förbindelsers fullgörande på en del af Capital-gälden; så att, till bristens fyllande, en ytterligare tillväxt i Credit-sedelstocken oumgäangeligen måste ske; är utgiften redan bedröflig nog, utan att behöfva göras än svarare, genom det förskott i Riksgäldsedlar, som erfordras för att underhålla ett permanent lager af jern; ty försäljningen kan ej ske, så fort som inköpet: ju mera den förra påskyndas, ju större blir förlusten. Skall affättningen ske med uträkning på fördel, måste man bereda sig på langvariga lager af oförsälda Inventarier, så inom som utom-lands.

Ett för vidt utsträckt Credit-sedel-mynt, är i många afseenden af samma egenkap, som Actier: dess värde grundar sig på opinionen, och faller och stiger i den mån conjuncturen är mindre eller mer gynnande från ena dagen till den andra. Det kan förliknas vid ett ruttit skepp, som under jämn pumpning seglar sin kosa fram så länge vinden är god; men *sjunket* vid första storm som uppkommer.

Grund-

Grunden till Coursens och Agiots flögning, ligger ej allenast i våra sedlars natur och lämpelighet att multipliceras ad infinitum; utan ock, uti Rikets dessa sednare åren iråkade undervigt i handelen, hvarvid Riksgälds Contorets årliga vaxelbehof af flera hundra tusen R:d. vifferligen gjort sin verkan. När härtill kommer 1798 och 1799 årens större behof af utländsk spannmål, till hvars betalande ett värde af 5 Millioner R:d. gått ur landet; bör man fägna sig öfver, att tillståndet ej är sämre.

När vår handel och sjöfart återkomma i deras jämna gång, och vårt behof af utrikes spannmåls införsel uphör; när våra öfriga importers myckenhet blifvit betydligt minskad genom det i år utkomna förbudet mot införseln och bruket af caffè samt flera öfverflöds-perledlar; är ingen tvifvel, att ju handelsvägen skall otvungit lemna ett tillräckeligt öfverskott i vaxlar till det Allmännas och till Riksgälds-Contorets tjänst, för vida bättre köp, än Contoret kunnat åstadkomma genom sin concurrence i handelen.

Endaste medlet att betala Rikets ut- och in-ländska gäld, består uti en förbättrad hushållning, tilltagande productiv ar-

betfamhet *), och förminskade behof af utländska varor. Alla andra, så kallade *botemedel*, till förbättrande af *Rikets Finanser*, äro farliga qvacksalvare-curer, endast tjenliga att palliera sjukdomen ett eller annat år, och sedermera göra den obotelig. Naturen af den politiska Rikskroppen är sådan, att hon hjälper sig sjelf, om hon får vara i fred för våldsamma åkommor och Charlataner.

Hade Sverige under detta (snart till ända) lupna århundradet, icke blifvit invekladt i så många krig; skulle det nu kunna vara i den lyckligaste belägenhet bland alla stater i Europa, och visserligen ej behöft något Credit-mynt eller Riksgäldsverk; än mindre skulle i detta fall någon hafva blifvit anledd för *vålmenande*, som velat inbilla Allmänheten, att våra exportabla produkter kunde aflättas hos Utländningen, med samma förmån för Riket, genom ett publikt Verk, som genom Enskilde, i förut vanlig väg.

Alla tiders erfarenhet vittnar, att en rörelse, som drifves för Publici räkning, blir

*) Måne icke dessa hufvudsakeliga hjälpe-medel, antingen ensamme, eller åtminstone framföre det nys förut anförda, förtjent att blifva anmärkte såsom verksamma.

blir förr eller sednare värdslöfad, intraslad och underkastad hvarjehanda både illgrep och tillgrep. Det är en omöjlighet, att ett allmänt *Jern- och Metals- Upphandlings- Försälgnings- och Ut skeppnings- Contor*, skall kunna sköta denna handel, utan att blottställa Verket för förluster i pris och omkostningar, förluster på in- och utländska Commisionärer, på sjöskador, på långvariga oförfälda inventarier och på ensidiga beting, m. m.

Enskilda personer hafva mera omsorg, att afvärja sådana äfventyr; ty deras personliga bestånd beror derpå; men huru vill man vänta samma kännedom, tillfällen, omtanka, uträkning och ekonomi af Förvaltarne vid ett så stort och viktigt Verk, som det föreslagna? På nationalvinst dervid må man ej tänka; men de förluster, som vid en dylik handels förfättande, ofelbart upkomma, blifva Riket dubbelt kännbara; ty hvarje förlust måste ersättas med tillskapande af en deremot svarande ny Credit sedel summa, ej att förtiga den nationella förlust, som Rikets handel i allmänhet deraf kommer att vidkännas, när Utlänningen blir varse, att han kan få vårt jern för bättre köp då det tillfändes honom i commision

till

till förfäljning, än då han låter det komma för egen räkning och risqué.

Det är ej nog, att Riksgälds-Contorets årliga behof af vaxlar, till afbördande af utländska räntor och afbetalningar på en del kapital-skulder, läser för det närvarande snart utgöra ett belopp af 8 eller 900,000 Riksdaler i utländskt mynt. Författaren till projektet vill ännu öka denna tyngd på vår handelsväg, medelst en årlig införel af silfver för Contorets räkning, för att, som orden lyda: *på såder grund bringa mera banco-mynt i omlopp.* Han hade likväl bordt lära af de förflutna årens erfarenhet, att Contorets försök till banco-myntets bringande i omlopp, alltid misslyckats; att Contoret alltid dervid arbetat på sin undergång, alltid köpt dyrt och såldt för godt köp; och att ett Rike, som häftar för dryg både *publik* och *privat* utländsk skuld, för hvilken årligen stora summor i blotta interessen måste betalas, snarare borde utskeppa sitt ofructbart liggande öfverflödiga silfver-förråd, till gäldens afbetalande, än införskrifva ett nytt inlags-fä, som kostar landet en årlig ränta till utländningen, men kommer Riket till ingen nytta, förr än en mångårig öfvervigt i vår utrikes handel, hjälpmant hithör så mycket silfver, som

som svarar mot värdet af hvad Riket får hos Utländningen i årligt öfverskott till godo, sedan importerne blifvit betalde.

När jernet, som Contoret upphandlar, skall köpas med Credit-sedlar, och en del af jernets värde åter hitföras uti silfver; skall naturligtvis Credit-sedel massan också i samma mån ökas, som silfver därför blir införskaffadt.

Författaren till förslaget säger väl, att så snart första transporten af silfver för Contorets räkning passerat igenom landet, gör det en träffelig verkan på allmänna opinionen, och den stärkes för hvar gång, åter någon transport kan företagas. Håjden deraf måste blifva, attagio småningom måste falla neder, — att banco-myntet således skall komma i omlopp och aflösa Credit-sedlarne, m. m.

Men huru kan någon människa med fundt begrepp, föreställa sig, att ett sådant charlataneri skall göra en träffelig verkan, så länge hvar man vet, att Riket står i många millioner Riksdalers utländsk skuld, hvarföre räntan utgar; och att samma silfver, som Contoret med kostnad låter hitföra, kan med fördel åter utföras för enskildes räkning?

Det är ingen verkelig brist i förhållande till närvarande behof i våra rörelser,

fer, som gör banco-myntet mindre fynligt. Vore bristen verkelig, skulle icke få många banco-kapitaler infättas mot 5 procent årlig ränta uti Riksgälds-Contoret, som ännu dageligen sker; ej eller flera 100,000 R:dr bancomynt fått blifva kvarstående uti General-Discont-Contoret mot 3 procent på 6 veckors uppfägning.

Mången enskild har lättare att upplåna kapitaler uti banco-mynt för $4\frac{1}{2}$ procent, än i Riksgäldscedlar för 6 procent; och månne någon skulle kunnat i vixel-vägen erhålla 52, till och med 56 Svenska specie skillingar för en Hamburgsk Banco-Riksdaler, hvilken i skrot och korn knappt är värd 47 skill. Svenskt specie, om tillgången derpå vore så ringa som man föregifver? Nej, silfret, ehuru en utländsk produkt, har på långt när ej stigit i samma förhållande, som de flesta af landets egna produkter. Man har ansett nyttigt, dels af fördom, dels af egennytta, att hålla agiot eller silfverpriset så lågt som nånsin kunnat ske. Banco eller Specie-mynts innehafvare hafva varit föranlätne, att antingen sälja det till underpris i jemnförelse mot alla andra varor, eller leta sig väg, att med mera egen båtнад föra det ur landet, eller ock, att förvara det i sina gömmor, såsom en säker tillgång i nö-

nödenes tid. När det blir betaldt i billig proportion mot andra redbarheter, kommer det nog fram af sig sjelft, utan att behöfva transporteras i parade genom landet.

Om Riksgälds-Contoret får några penningar utomlands att disponera, öfver sina utländska behof; vore det ändå oklokt handladt, att låta komma in silfver derföre, så länge långt högre valuta uti Svenskt Banco-mynt kan åtkommas genom medlens indragning uti vexlar till några och 50 skillings Cours, och med besparing af onödig transport-kostnad.

Uppriktigt att säga, så förekommer mig hela planen vara inrättad efter samma principer, som en gammal Köpman vidtog, hvilken, sedan han med skälig god credit länge hade köpt dyrt och såldt för godt köp, samt betalt dryga räntor, omfider fannt sina vilkor så förfämrade, att han vid en åsamkad gäld af 100,000 R:dr, icke ägde i réel tillgång mera, än 1000 R:d. att betala med. Han höll god mine, fortsatte oafbrutit sin handel, köpte allt hvad på credit kunde åtkommas, och upplånade nya Kapitaler, intill des han således hunnit få redbara penningar och varor i händer till ett belopp af 25,000 R:d. Då sammankallade han sina Borgenärer; kla-

klagade öfver svåra tider, lidna förluster, och öfver Procentare, som riktat sig på hans bekostnad, m. m. Han förmådde Creditorerne sluteligen, att antaga såsom fullgod betalning, just de samma 25,000 R:d., som han till den ändan sist utaf dem sjelfve hade uppnegocierat.

Sedan jag nu något vidlöftigt, ehuru ändå mindre fullständigt än sakens vigt fordrar, öpenhjärtigt yttrat mina tankar öfver i fråga varande ämne; fordrar min skyldighet äfven, för att förekomma all misstanka emot min övädighet, att jag förfäkrar, det jag, under hela mitt lefnadslopp, icke ens exporterat 400 skeppund stångjern, och att jag ännu alldrig dragit någon vëxel för penningar, utan tvärtom bäriligen behöft köpa vëxlar, för att betala mina importer.

Såsom Remittent har jag således, lika med många andra, varit blottställd för skada vid en stigande cours; men alldrig har det derföre fallit mig in, att ifrå och smäda mot Trassenter. Jag har tvärtom alltid ansett dem vara bland de nyttigaste medlemmar i lamhället, som gjort export handelen till deras hufvudyrke. Det har derföre ockfä alltid väckt min harm, att se och höra huru denna Kلاس Med-

Medborgare blifvit par préference med omilda omdömen öfverhopad.

Rättigheten att köpa och utskeppa Rihets produkter, är icke inskränkt inom några få eller vissa Personer; den har hithits varit för alla så öppen, att man icke ens behöft vara Borgare, för att idka denna handel.

Det är naturligt, att Importörernes antal, skall här, lika som annorstädes, alltid vara stort; ty Krämare af alla slag, Fabriks-idkare, Handtverksmän, och hvem som behagar, kan införskrifva utländska varor, och här med lätthet för yttra dem; men det är ej allom gifvit, att kunna affätta våra produkter hos Utländningen med lika lätthet, till Rikets och egen förmån, samt att dervid blottställa sig för de dermed förknippade mångfaldiga äfventyr.

Jag är öfvertygad, att de fläste af dem, som på vår Börs utmärkas med det hos oss förhateliga namnet *Trasjenter* eller *Exportörer*, skulle med nöje uppoffra den stora vinst, man supponerar dem göra på jern-utskeppningen, och gerna öfverlåta densamma till Riksgälds-Contoret, för att på detta sätt en gång, om möjligt vore, slippa att vid alla tillfällen, uti tal och skrifter, hos höga och

låga, utmålås med färgor, som tillbländas af fördomen, okunnigheten, afunden och illskan.

Men de torde likafullt sedermera få uppbara den beskyllning, som Författaren till förslaget dem i förväg beredt, då han säger: att de låra väl söka att hindra Contorets afdtning, håldre än att befordra den.

Som de mäst anfedda Herrar Ledamöter af närvarande Revision öfver Riksgälds-Contorets förvaltning, sjelfve äro ägare af Jern-Bruk; har Författaren till Förslaget, på allt fått bjudit till, att göra det smakligt för dem som hafva jern att sälja, men deremot sorgfälligt undvikit, att uti hela sin skrift nyttja de orden: *Bruks-Patron* eller *Bruks-Ägare*.

Jag bör ej tro, att någon hemlig plan ligger därunder förborgad; men om jag vore Revisor och tillika Bruks-Patron, skulle jag tycka mig gå säkrast, om jag erkände mig jäfagtig *) att svara på en frå-

*) Mig synes, att en ojämförligt bättre utväg, än den här föreslagna, kan följas af de Personer, som njuta publikt förtroende i publika angelägenheter. I annat fall skulle också föga någon kunna åtaga sig besattningar af denna art; ty hvar och en i Samhället skall nödvändigt, till nytta eller skada, enskildt röna verkningarne af de grundsattser, som fölljas vid penninge-administrationen. En Jord-

fråga, hvares bifallande kunde vid första påseendet synas förmånligt för min Klafs, ehuru det i längden möjligtvis kunde lända till dess skada, detta åtminstone i så måtto, att Herrar Bruks-Ägare, genom planens verkställighet, säkerligen kommo att ensamme draga den börda af förtal, som de nu, blott i en obetydelig mon, hjälpa Stadsmanna Närings-Idkaren att bära.

ägare, en Köpman, en Fabriks-Idkare, en Embetsman med indeldt eller med penningelön, en Ägare af kapitaler, en person som lefver endast af sin industri och sin flit, den betydligaste och den ringaste Medborgaren i Staten, hvar och en af dessa är således, för denna befattning, lika jäfvig som Bruks-ägaren. Den bättre utvägen vore tilläfventyrs denna, att med stark känsla af de pligter, som ett publikt förtroende ålägga, endast hafva saken, och alldrig personliga betänkligheter och fördelar, egna eller andras, för ögat. I ett tidevarf, der alla *hemligheter* i penninge-administrationen, redan förlorat nästan hela deras kredit, och der allmänna omdömet äger förmåga, att mera än alla tyfthets-eder, verka på samvetet; i ett tidevarf af denna beskaffenhet, har den underrättelsen förmått blifva skäligen allmän, att de Hrr Revisorer, om hvilka här är fråga, så samvetsgrannt fästat deras upmärksamhet blott vid saken (det Allmännas sak), att deras förhållande förtjenar anses, såsom ett exempel af förstånd och oväldighet, värdt att i alla tider vinna efterföljd. *Redact.*

REGISTER

öfver

Tredje Årgången.

N:o 19 & 20.

Sid.

1. Svenska Vitterhetens Historia. 1.
2. Om nödvändigheten af Jordbrukarens oinskränkta ägande rätt till jord, samt om Sverges Skattejord. 39.
3. Om Ler-Byggnad. 112.

N:o 21 & 22.

1. Vänskapen, eller hvad man vill. (Poëme). 1.
2. Anmärkningar öfver Religionens och Christendomens öfverklagade förfall, samt tvångsmedlen deremot genom den Theologiska Censuren. 6.
3. Svar på den utkomna Skriften: En Skatte-Bondes strödda Re-

flexio.

RÉGISTER.

	sid.
flexioner öfver Landtbruk och Bergshandtering, m. m.	37.
4. Förordning om Förliknings-Rätter på Landsbygden i Norrge; dat. Köpenhamn den 20 Januarii 1797.	95.
5. Ufven och Örnén. Fabel. (Poëme).	115.
N:o 23 & 24.	
1. Känslan för Fosterlandet. (Poëme).	1.
2. Byxorne, eller Tid och Rum. Saga vid Kaklungen. (Poëme).	4.
3. Om Moderation.	17.
4. Om Handels-Systemet i en Rikshushållning; af Adam Smith.	89.
5. Om de Produkter af Jord, hvilka ibland gifva, och ibland icke gifva Ränta; af A. Smith. Dedicerad till de Författare, som tvifsta om Modernärings titeln, och de Ädla Bergverkens värde.	125.
6. Ögat och Snusdosan. Fabel till L**.	152.
7. Den tomma Drömmen. (Poëme).	155.
N:o 25 & 26.	
1. Till Fru Lenngren. (Poëme).	1.
2. Skalde-Bref om menniskornas olika villkor.	3.
	3. År

REGISTER.

	sid.
3. Är det möjligt? Fråga til Dagligt Allehanda.	9.
4. Om Lättsinnigheten.	28.
5. Om Jordbruks-Systemet i en Rikshushållning, samt om Economi-sterne i Frankrike; af Adam Smith.	43.
6. Om Handelsbalancen; af Adam Smith.	92.
7. Vid läsningen af Poëmet Fosterlands-Känslan. (Poëme).	114.
8. Alonzo den tappre och skön Imogine. (Poëme).	116.

N:o 27 & 28.

1. Det Blinda Nitet. Ode.	1.
2. Lidona eller Tidens Flärd. (Poëme).	11.
3. Idéer till en historisk filosofi öfver den Borgerliga Friheten.	37.
4. Om Straff-Lagarne.	47.
5. Om Pappers-myntet i Norr-Amerikanska Kolonierne, före Revolutionen; af Adam Smith.	57.
6. Om Amerikanska Staternes Pappers-Mynt, under Revolutionen; af David Ramsay.	62.
7. Om Jordbrukets förfall i Europa, efter Romerska Vældets undergång; af Adam Smith.	93.
	8. Nä

REGISTER

sid.

8. Något om Skånska Åkerbruket och Åkerbruk i allmänhet. - 120.
9. Charta öfver Frälle - Hemmanen Skurup, Hylteberga, Sandäckra, Saritslöf och Ångamöllan, under Svaneholms Sätessgård uti Skåne.

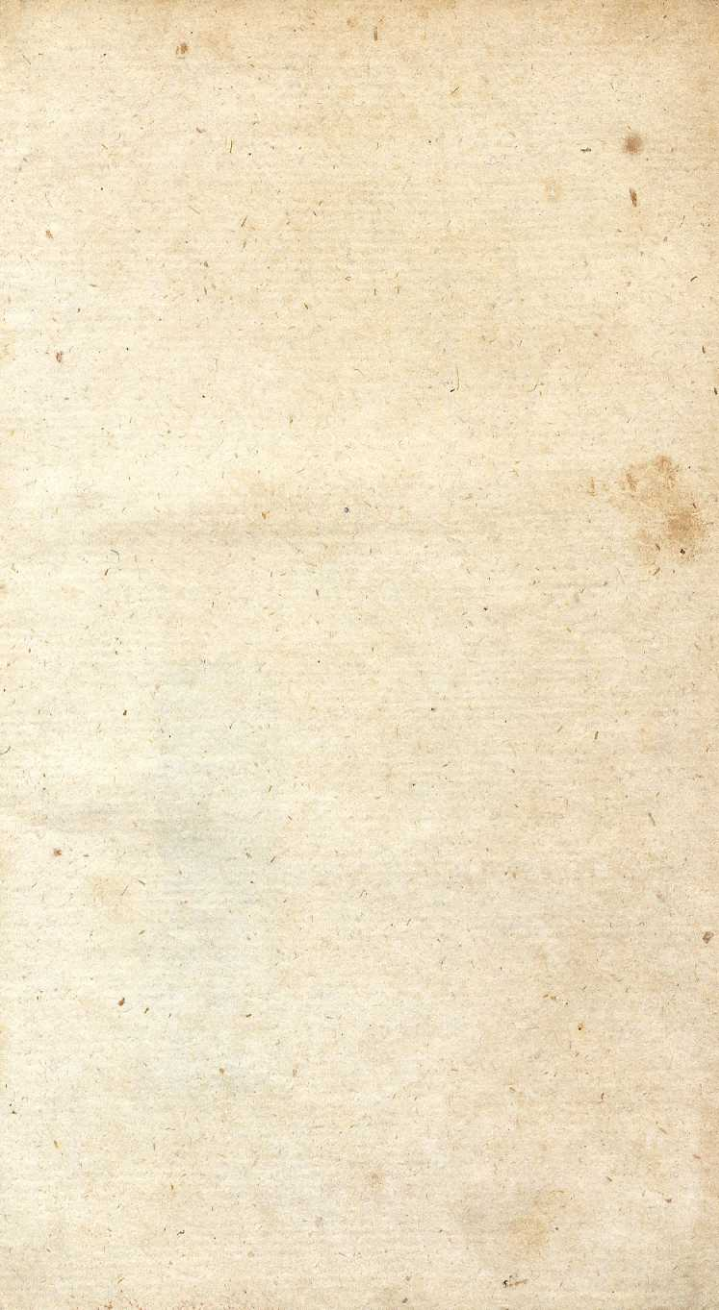
N:o 29, 30 & 31.

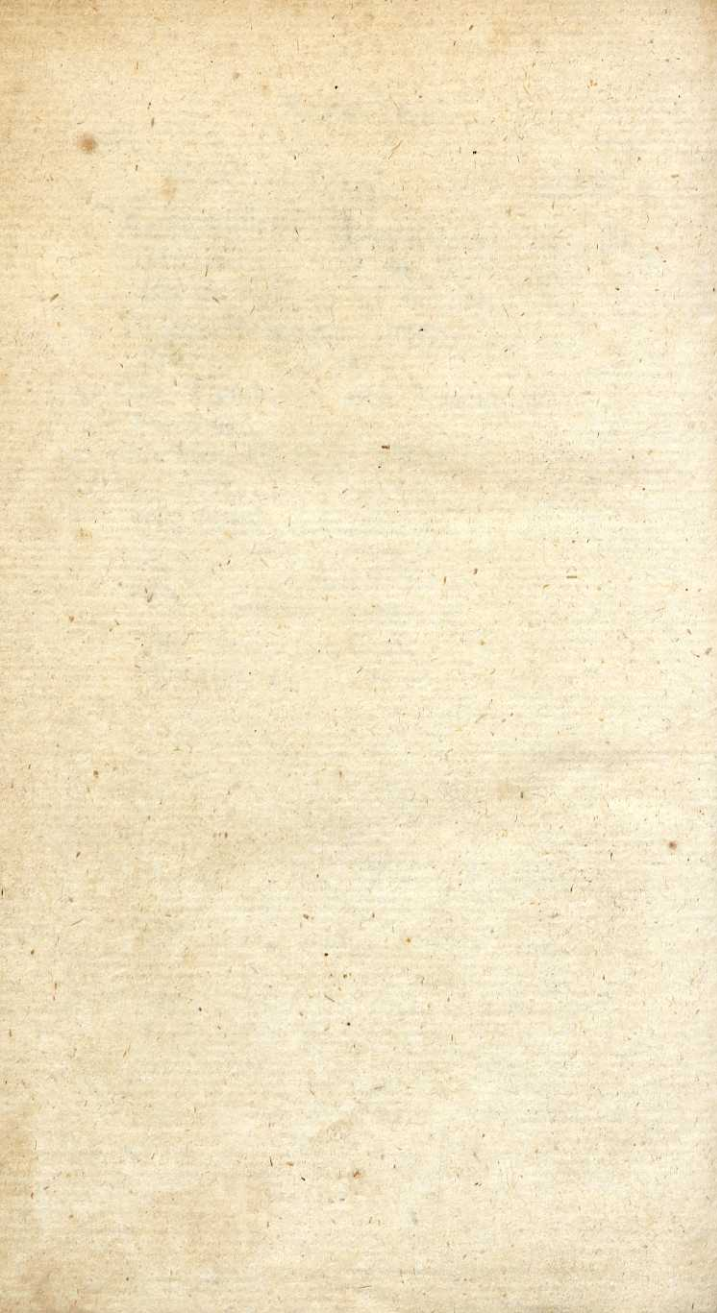
1. Sommar och Vinter. (Poëme). 1.
2. Om Straff - Lagar. Fortfättning. 4.
3. Några drag af Adels och de Stores tänkefätt och feder i Frankrike, under förra hälften af närvarande Århundrade, samt om verkningarne däraf på följande tidevarf. - 40.
4. Strödda underrättelser om Fransyska Presterskapet, vid slutet af Ludvig XV:s och i början af Ludvid XVI:s Regering. - 80.
5. Några verkningar af Lifegenskapen; eller de Liffländska Letternes arbetskyldigheter och pålagor; af Merkel. - 107.
6. Om Krono-Jord; af Adam Smith. 137.
7. Tankar, föranledda af Spannmålsbristen under förledne Sommare. 146.
8. Om Bränvins Tillverkningen. - 169.

N:o 32.

REGISTER.

	sid.
N:o 32. 2	
1. Anmärkningar vid den gamla Folks-	sid.
Maximen: "Det är bättre att	
tro för mycket än för litet." -	1.
2. Turgots Intendents-förvaltning af	
Provinfen Limoges. -	27.
3. Om Tjenstefolk och Legohjons-	
Stadgan. -	51.
4. Om Hushållningen i Dalarne. -	73.
5. Något om Börs, Cours, Agio,	
Riksgäldscontors-Handel, m. m.	109.

6000085998

Göteborgs universitetsbibliotek

